MARS *et* HISTORIA

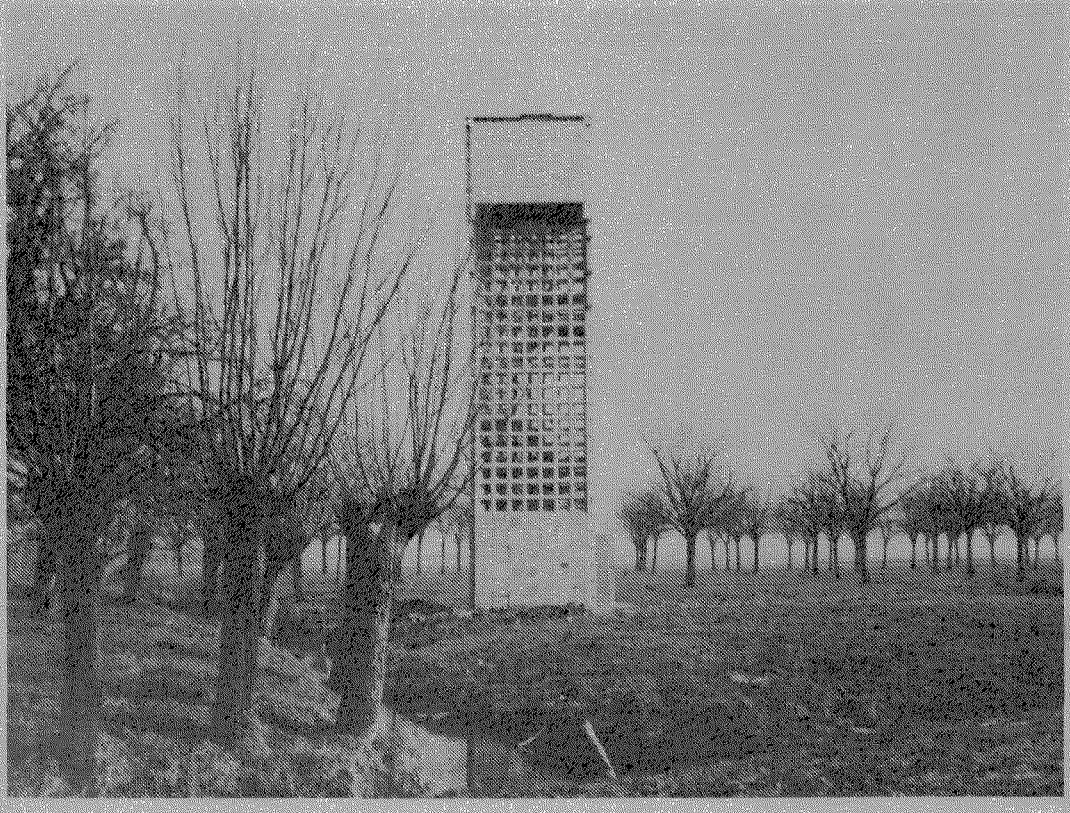

19e Jaargang nummer 1 - januari/februari 1985

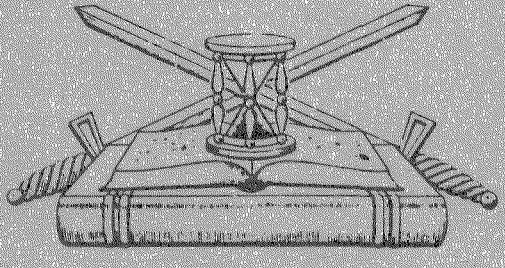

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** vacant, **1e Secretaris:** vacant, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, B.W. Hopperus Buma, F.J. van Lier, C.B. Nicolas, H. Ringoir. **Adviseur:** mr. Ch.L.M. Schaepman.
ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. *f* **35,00**, te storten op rek. no. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Wassenaar.
SAMENSTELLING REDAKTIE-WERKCOMMISSIE: J. van den Berg, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.
Ledenadministratie: B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, telefoon: 02159-13563.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS, KL' olv H. Ringoir, Poolshof 6, 2241 BA Wassenaar 01751-16421.
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588.
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr, Mgr. van Steelaan 232, 2273 EW Voorburg 070-865372.
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992, B.W. Wagenaar, Handelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084.
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563, C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566.
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012.
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568.
(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN' (Overzee) olv A.F. Lancker, Secanets 39, Setla Correos Vergel (Alicante) Spanje
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman. Ds. van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-946539.
(10) 'NAPOLEONTICA' olv prof.dr. H.P.L. Harms Vogts, Denenburg 145, 2591 AC 's-Gravenhage.
Joh. Schaede, Wouwermanstraat 3^{111}, 1071 LW Amsterdam
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, Porceleinvlinder 5, 2317 JZ Leiden 071-220545.
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331.
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg 02942-1470.
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Badhuisweg 61A, 2587 CD 's-Gravenhage
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045.
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv H. Ringoir, zie (1)
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983.
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391. J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324, W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659.
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283, P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332.
(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A.C. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222.
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815, drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624.
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037.

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda. Losse nummers, inclusief portokosten *f* 5,-, over te maken aan de penningmeester.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD:

F.J. van Lier: Militariade
C.B. Nicolas: Nederlands Contingent Saartroepen
L. Francke: Wist U dat?
Drs. J.P.C.M. van Hoof: Nogmaals de 8 Staal in de Maaslinie, 10 mei 1940: De wederwaardigheden van sergeant D.S. Tuynman.
J. Albarda: Militaire gedenktekens (19).
H. den Beer Poortugael: Fragmenten betreffende het militaire leven rond 1800.
G.H.O. de Wit: De Stuarttank in de Bernhardkazerne (I)
Reacties van leden
Mr. F.J.J. Besier: Een zeldzaam jubileum van Moed, Beleid en Trouw.
Bestuursmededelingen: Notulen van de jaarlijkse algemene ledenvergadering 1984; 13e opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1981; Filmdag 'Mars et Historia', Militaire Luchtvaart Museum, 30 maart a.s.; oproep.

VAN DE REDACTIE:

Naast de vaste rubrieken Militariade en Wist U dat, alsmede eerder aangekondigde artikelen heeft de redactie o.a. nog in portefeuille:
De oorsprong van de squadronnummers van de Marineluchtvaartdienst en de Koninklijke Luchtmacht, door P.J.M. Kamps.
Chronologie van het Garderegiment Jagers, door H. Ringoir.
De Dakota's van de Koninklijke Luchtmacht en Marineluchtvaartdienst, door J. van den Berg.
Het 7e Regiment Infanterie Chassé, door H. Ringoir.

OPGELET!
De Filmdag wordt dit jaar
op 30 maart
gehouden in het
Militaire Luchtvaart Museum.

Bij de voorplaat: Luchtwachttoren bij Benschop. Op de jaarlijkse filmdag, die op 30 maart a.s. zal plaatsvinden, wordt ondermeer een film vertoond over het Korps Luchtwacht Dienst (Zie elders in dit nummer).

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, met U en door U verzameld door F.J. van Lier, Kromwater 56, 2715 AL Zoetermeer.

1. Zo zijn we dan - haast ongemerkt - het nieuwe jaar 1985 ingestapt. 'n Goed moment dus om elkaar beste wensen te schenken. Voor mij hèt moment om U veel genoegen te wensen bij het beoefenen van Uw hobby's op militair-historisch gebied.
   Moge het resultaat ook zichtbaar worden in een stroom van kopij voor dit periodiek en in vele gegevens voor deze rubriek! Tot op heden mag ik niet klagen, dank daarvoor!

2. Nog even terugblikkend op onze geslaagde jaarvergadering 1984, wil ik U allen persoonlijk danken voor de geweldige medewerking aan de veiling ten bate van het Diekerhoff-fonds. Vele leden vroegen mij zo'n veiling ook in 1985 te houden tijdens de jaarvergadering. Meerdere leden zegden al militaria toe, zodat ik nu reeds meer dan 20 lots in huis heb. Dat belooft dus wat! Mag ik weer een beroep op U allen doen om militaria ter beschikking te stellen voor de veiling. U kunt ze schriftelijk bij mij aanmelden, opdat ik tijdig de complete veilinglijst kan opmaken. De spulletjes zelf kunt U dan ter jaarvergadering meebrengen of aan een van de bestuursleden meegeven. Alvast bedankt! De opbrengst is wederom voor het Diekerhoff-fonds.
   Mij werd ook gevraagd eens een commerciële veiling te houden. Na rijp beraad heb ik besloten daaraan zelf niet mede te werken om persoonlijke redenen. Het bestuur heeft echter e.e.a. nog in beraad.

3. Van de heer J.J.A. Beaumont, Lt. kolonel R.L.J. b.d., een van onze oudste (86!) leden vanaf de oprichting van onze vereniging, ontving de redactie een ingezonden stuk over mijn boekbespreking *'Officieren achter prikkeldraad'* van Leo de Hartog. Ik laat het hier in zijn geheel volgen.

   'In aflevering nr. 5 van *'Mars et Historia'* steekt de heer F.J. van Lier nogal de loftrompet over het boek van L. de Hartog *'Officieren achter prikkeldraad'*. Hij vindt o.a. dat het verplichte lectuur moet zijn voor de KMA en KIM. Voor mij, die er af en toe bij was, mag die loftrompet ongeblazen blijven. Wat mij echter in het artikel van de heer Van Lier ten hoogste verbaasd heeft is zijn vraag of het verstandig is een massa-ontsnapping te doen, gezien de gevolgen aan tegenmaatregelen.
   Ik neem aan dat hij onder tegenmaatregelen bedoelt: Maatregelen tegen de Krijgsgevangenen; vanaf 4 in plaats van één appèl, een week geen brieven en geen pakketjes tot de kogel of opberging in een KZ.
   Zelf heb ik een totaal andere opvatting. Ik vind nl. het organiseren van massa-ontsnappingen het enige middel om de tegenpartij te dwingen tot het treffen van maatregelen die voor haar ongewenst zijn. Dat zijn o.a. het inzetten van meer personeel met de bedoeling de te treffen voorbereidingen voor de ontsnapping (het tunnelen b.v., het stelen van allerlei middelen die bij de ontsnapping van dienst kunnen zijn, enz. enz.) op te sporen en dus de ontsnapping te doen mislukken. Dat personeel wordt dan onttrokken aan het front. Is de ontsnapping geslaagd, dan zal er alarm moeten worden gegeven, waardoor het politieapparaat aan zijn eigenlijke taak wordt onttrokken. Ontsnappen uit

krijgsgevangenschap en het deelnemen aan massa-ontsnappingen is de enige manier waarop een krijgsgevangene en zeker een krijgsgevangen Officier nog van enig nut kan zijn voor zijn land.

De risico's die ermee verbonden zijn - zie boven - zijn geen andere dan die de nog aan het front vechtende kameraden of de verzetstrijders in eigen land - ook hebben of, in ons geval hadden. De, helaas, te veel heersende opvatting, dat vluchten niet verantwoord was ten opzichte van je gezin, had meestal meer te maken met meer appèls of een week lang geen brieven of pakketjes.

Voor mij is het beste boek over Krijgsgevangenschap het boek *'Oorlogsvlieger van Oranje'* van Bob van der Stok (uitgeverij De Haan, Unieboek BV, Bussum). En dat boek zou ik nu als verplichte lectuur willen zien voor KMA en KIM.'

Afgezien van het feit dat *'Oorlogsvlieger van Oranje'* ook een zeer goed boek is, moet ik toch enige kanttekeningen bij het ingezonden stuk maken. De vraag of het verstandig is een massa-ontsnapping te doen is niet mijn vraag, maar 'n vraag die, van enige kanttekeningen voorzien, wordt behandeld in het besproken boek, en wel in hoofdstuk XVI. Ik kan de Heer Beaumont de lezing van dat hoofdstuk zeer aanbevelen. Hij hoeft dan niet meer aan te nemen, wat ik onder tegenmaatregelen zou bedoelen, want dat is in het geheel niet relevant. Wel relevant is, dat door dilletantisch opgezette massa-ontsnappingen de kansen van goed voorbereide ontsnappingen van anderen zwaar belemmerd worden en dat kan toch nooit de bedoeling zijn!

Overigens handhaaf ik mijn mening over het besproken boek, waarbij ik mij in het goede gezelschap van andere en nog bekwamere recencenten voel, zoals de generaal b.d. W. Walthuis, hoofdredacteur van de Militaire Spectator (zie M.S.P. jaargang 153 nr. 9 sept. 1984).

Ten slotte hoop ik, dat de heer Beaumont niet nalaat zijn bevindingen op schrift te stellen. Nu kan het nog en wellicht valt daar dan nog veel meer uit te leren. Dat is wat wij - jongeren - graag willen.

4. Van ons medelid, de heer P. van der Burg (secretaris *'Collectie Militaire Traditie'* te Driebergen), ontvingen wij een bericht ter aanvulling op de tips van de heer Breedveld. Ook dit bericht laat ik hieronder in extenso volgen, waarbij ik opmerk dat de restaurator aan genoemde collectie gaarne bereid is in voorkomend geval nadere adviezen te verstrekken. Hier dan de aanvulling:

'Hoewel de genoemde chemicaliën inderdaad een reinigende werking hebben, zou ik toch het gebruik van zuren, ten gunste van ammonia, willen afraden. Mocht men toch een zuur willen gebruiken dan is het beter om een zwakker zuur, als oxaalzuur of citroenzuur te gebruiken. In de restauratiewereld wordt dan gewoonlijk een oplossing van 5 of 10 % gebruikt. Verder wilde ik afraden textiel nat te maken, textielvezels kunnen zeer grillig werken. Indien toch textilia nat zijn (gemaakt) is het verstandig om het voorwerp te spannen en onder vochtige doeken voorzichtig en geleidelijk te laten drogen. Bij snel drogen is het risico van ongewenste krimp zeer groot. Zeker voorwerpen bestaande uit meer dan één materiaalsoort of textielvezel kunnen beter droog gehouden worden. Op elke materiaalsoort werkt vocht namelijk anders in. Indien een voorwerp toch in bad moet is het verstandig om een organische oplossing als alcohol of terpentine te gebruiken. Vezels werken in deze oplosmiddelen namelijk niet of nauwelijks.

Uiteraard moet eerst worden gecontroleerd of de te gebruiken chemicaliën geen schade aan het voorwerp zullen aanrichten. Het gebruik van Teepol is inderdaad aan te bevelen. Waarschijnlijk is dit voor officiële in-

stanties in kleine hoeveelheden verkrijgbaar bij het Centraal Laboratorium, Gabriël Metsusstraat 16 in Amsterdam. Overigens wordt het in de detailhandel verkrijgbare wasmiddel Dreft ook vaak gebruikt en aanbevolen. Het is niet schadelijker en zeker goedkoper.
Bij het uitspoelen van in water gewassen textiel is het verstandig om aan het laatste spoelbad een scheutje azijnzuur toe te voegen. Dit azijnzuur voorkomt dat de in het water aanwezige kalk als een witte waas op het voorwerp neerslaat.
Misschien kan het bovenstaande, duidelijk bedoeld als aanvulling op de inbreng van de heer Breedveld, voor de doe-het-zelvers onder de lezers bruikbaar zijn.'

Hartelijk dank voor deze tips!

5. Op verzoek van ons lid, de heer N. Berghuijs, die in nr. 5 van de 18e jaargang zo'n interessant artikel schreef over *'Philipp von Hohenlohe en de inname van Breda'*, vermeld ik hier de helaas weggevallen naam van de fotograaf van de grote foto op blz. 146. Het is de heer Johann Rosenhagen, Oehringen Württemberg (W.D.). Onze excuses voor de nalatigheid!

6. Merkwaardig bericht van ons medelid Alberda, die uit de krant het volgende knipte:
'Anneke Hofte heeft van lavasteen het oude beeld van Haarlem's patroon in de gevel van de St. Bavo-kerk vervangen door een Bavo met een duif in plaats van met zwaard en valk. Bavo was een RIDDER (nadruk samensteller), die als zodanig de H. Armandus begeleidde en BESCHERMDE (nadruk samensteller) op diens apostolische reizen door het nog heidense Belgenland.'
Ooit een ridder met een duif gezien? Dit is nu wat je noemt geschiedvervalsing. Met Alberda ben ik het volmondig eens: *'Holland op zijn smalst.'*
Van dezelfde bron nog een geheel ander bericht, ontleend aan de N.R.C.: *'In 1985 zal in de voormalige synagoge aan de Lekstraat te Amsterdam een verzetsmuseum worden gevestigd. Met de verbouwing is men gestart.'*

7. Mevrouw Dumon maakte mij attent op enige voordelige boekaanbiedingen bij boekhandel Paagman (zaken o.a. in Delft en Den Haag). Het betreft:
'De chinese strijdkrachten' (184 blz., vele foto's) door Ray Bonds, van *f* 79,- nu nog maar *f* 29,90 en *'Hoger op; driekwart eeuw luchtvaart in Nederland'* (120 blz., vele foto's w.o. KLu) door Hans Kosman, van *f* 29,90 nu slechts *f* 12,90.
Voorts maakte mevrouw Dumon mij (in aansluiting op het bericht 9 in Militaria de van sept./okt. 1984) attent op het bestaan van een keurig uitgevoerd en informatief boekje over *'Fort Rammekens'*, geschreven door Kees Bos en Bouke Bouwman met tekeningen van Ingrid Bos en vele foto's. Het is een uitgave van de Stichting Natuur- en Rekreatieinformatie te Middelburg en verkrijgbaar bij o.a. de V.V.V. Vlissingen, Walstraat promenade 95, 4381 GG Vlissingen en bij eerder genoemde stichting (Postbus 170, 4330 AD Middelburg). De kosten bedragen *f* 4,95. Daar komen bij toezending nog portokosten bij.

8. Onze leden, de heren J. Scherpenhuijzen en K. Sierksma, maakten mij vrijwel gelijktijdig deelgenoot van het bericht, dat deel I is verschenen van de boekjes *'Verbandsanzeichen des Heeres'* van de hand van Walter-Hubert Schmidt. Zelf had ik het inmiddels al besteld en ontvangen, zodat ik U uit de eerste hand kan melden, dat het een keurig boekje (pocketformaat) is geworden, dat door zijn 225 kleuren-afbeeldingen uiteraard niet goedkoop is (DM 32,-), maar dat voor die prijs wel zeer goede waar biedt. Het eerste deel behandelt Artillerie en Topografische Dienst en is tevens voorzien van een inleiding in de heraldiek. De afbeeldingen zijn voortreffelijk, de toe-

lichting op ieder embleem zakelijk en compleet.
Als de volgende delen van dezelfde kwaliteit worden, kan gesproken worden van een reeks vol onmisbare documentatie voor iedere verzamelaar van (Duitse) onderdeelsemblemen. Het boek is uitgegeven door Verlag Degener & Co, Postfach 1340, 8530 Neustadt/AISCH in de Bondsrepubliek Deutschland. Het is daar te bestellen, maar natuurlijk ook via de boekhandel (ISBN 3-7686-7008-2).

9. Ons lid, de heer Loeber, maakte mij middels brief en prospecti attent op twee zaken, die voor de luchtvaart-enthousiasten onder ons van belang zijn. Allereerst nog eens het boek *'32 TFS'*, het enige *'Koninklijke'* squadron, uitgegeven eind 1984, onder redactie van Hans Loeber en Gerard Sprenger, omvang 80 blz., prijs *f* 29,50, ISBN 90.6707.052.1. Leden van onze vereniging kunnen het tegen gereduceerde prijs (*f* 24,-) bestellen bij Uitgeverij De Bataafsche Leeuw, Maliesingel 25, 3581 BH Utrecht (*f* 24,- overmaken op giro 3697482 onder vermelding *'boek 32 TFS, lid M&H'*).

   Wat de inhoud van het boek betreft verwijs ik gaarne naar de bespreking in nummer 6 van ons orgaan, november /december 1984. In die bespreking wordt gesproken over de *'Friendship Alliance 32nd TFS'*. Deze vereniging heeft ten doel de (persoonlijke) contacten te bevorderen tussen de merendeels Nederlandse leden en de Amerikanen van het 32nd Tactical Fighter Squadron op Camp New Amsterdam. Dit teneinde wederzijds begrip en waardering te bevorderen.
   Het lidmaatschap kost *f* 32,50 (bij betaling vóór 1 januari *f* 2,50 korting voor het daaropvolgende jaar). Opgave aan Secretariaat Watteaustraat 42hs, 1077 ZN Amsterdam of door overmaking van *f* 32,50 voor 1985 aan de Penningmeester *'Friendship Alliance'* (Wederik 22, 1902 JH Castricum) giro 3707981.
   U ontvangt dan het kwartaalblad van de vereniging en kunt deelnemen aan de (vele) activiteiten.

10. De Stichting Vrienden van het Artillerie Trompetterkorps heeft een tweede plaat (LP) het licht doen zien onder de titel *'Barbara's hitparade II'*. De plaat is o.m. te verkrijgen bij het Defensie Informatiecentrum aan de Lange Poten te Den Haag en kost *f* 17,50. Een wederom voortreffelijk spelend Artillerie Trompetterkorps heeft o.a. de volgende nummers op de plaat gezet: Fehrbelliner Reitermarsch, Give us Peace, Blaze away, Standard of St. George, Danke Schön, Arnhem Charleston, Bugler's Holiday en (uiteraard!) het Artillerielied. In totaal 16 nummers van uiteenlopende aard, waarin de muzikale vermogens van het trompetterkorps goed naar voren komen.

Contributie 1985 minimaal *f* 35,-

Bij dit nummer van Mars et Historia is ingesloten de acceptgirokaart voor de contributie 1985. Aangezien bij de liquiditeitsbegroting van de vereniging ervan wordt uitgegaan dat de contributie in het begin van het jaar wordt ontvangen, verzoekt de penningmeester U beleefd voor een spoedige remise zorg te dragen. Een aantal leden heeft de contributie over 1985 inmiddels reeds uit eigen beweging voldaan, waarvoor onze hartelijke dank. Uit doelmatigheidsoverwegingen is toch een acceptgirokaart bijgesloten, welke deze leden als niet verzonden gelieven te beschouwen.

J.A.B.

C.B. NICOLAS

Nederlands Contingent Saartroepen

Op 16 februari 1985 is het alweer 50 jaar geleden dat de mariniers, onder enorme belangstelling terugkwamen van bijna twee maanden dienst in het Saargebied. Twee maanden dienst als onderdeel van een internationale troepenmacht, onder auspiciën van de Volkenbond, ter handhaving van orde en rust in een uitermate explosief gebied.
Directe aanleiding was de volksstemming in het Saargebied op 13 januari 1935, waarbij de Saarlanders zich konden uitspreken voor: 1. aansluiting bij Frankrijk; 2. aansluiting bij Duitsland; 3. handhaving der status quo (handhaving van het Volkenbondsbestuur).
Een simpele stemming, die geacht werd alle elementen te bevatten voor het veroorzaken van een nieuwe wereldoorlog! Pers, radio en journaalfilm gaven dan ook dagelijks verslagen en commentaren. De hele wereld wist nauwkeurig wat er gebeurde, maar wie weet vandaag nog, wat er toen (pas vijftig jaar geleden) op het spel stond? Toch was het probleem niet in 1934 ontstaan, maar al in het laatste jaar van de Eerste Wereldoorlog.

Ontstaan van het Saarprobleem

De terugtrekkende Duitse legers vernietigden de zware industrie en de steenkolenmijnen in Noord-Frankrijk of lieten de mijnen onder water lopen. Bij het Vredesverdrag van Versailles werd bepaald dat de totale oorlogsschade door Duitsland vergoed diende te worden. Om aan deze bepaling kracht bij te zetten en uit oogpunt van veiligheid, werd door Frankrijk de linker Rijnoever bezet, met bruggenhoofden bij Keulen, Koblenz en Mainz. Voor het Saargebied werd er een aparte regeling getroffen, terwijl Elzas en Lotharingen opnieuw aan Frankrijk toevielen. Het gebied rond Keulen zou na vijf jaar en de gebieden rond Koblenz en Mainz na tien jaar aan Duitsland teruggegeven worden.

Aparte regeling voor het Saargebied

Als vergoeding voor de vernietiging van de Franse steenkoolmijnen en zware industrie (slechts een gedeelte van de totale herstelbetaling) diende Duitsland het volledige bezit van mijnen en industrie in het Saargebied aan Frankrijk over te dragen, terwijl het bestuur over het Saargebied in handen van de op 25 januari 1919 opgerichte Volkenbond werd gelegd. Een en ander is vastgelegd in art. 49 van het Vredesverdrag, terwijl het *'Saarstatuut'* een nadere uitleg geeft. De Volkenbond benoemde een Regeringscommissie bestaande uit een Saarlander, Fransman, Canadees, Belg en een Deen. Onder voorzitterschap van de Fransman, de heer Rault, begint deze commissie op 10 januari 1920 haar werkzaamheden, daarin bijgestaan door gekozen gemeente- en districtsraden. De heer Rault stelt zich ten doel te voldoen aan de Franse economische behoeften en het verbreiden van de Franse invloed. Een aantal bepalingen in het statuut kunnen hem, vooral bij het bereiken van het tweede doel, behulpzaam zijn. Er mogen o.a. Franse scholen gesticht worden voor de kinderen der Franse mijnwerkers (Veel Saarlanders zijn uitgeweken, zo zijn er ± 140 in de Zuidlimburgse mijnen aan het werk).
De regeringscommissie benoemt en controleert de lagere overheden, beheerst de openbare diensten, geeft paspoorten uit en kan wijzigingen aanbrengen in bestaande wetten.

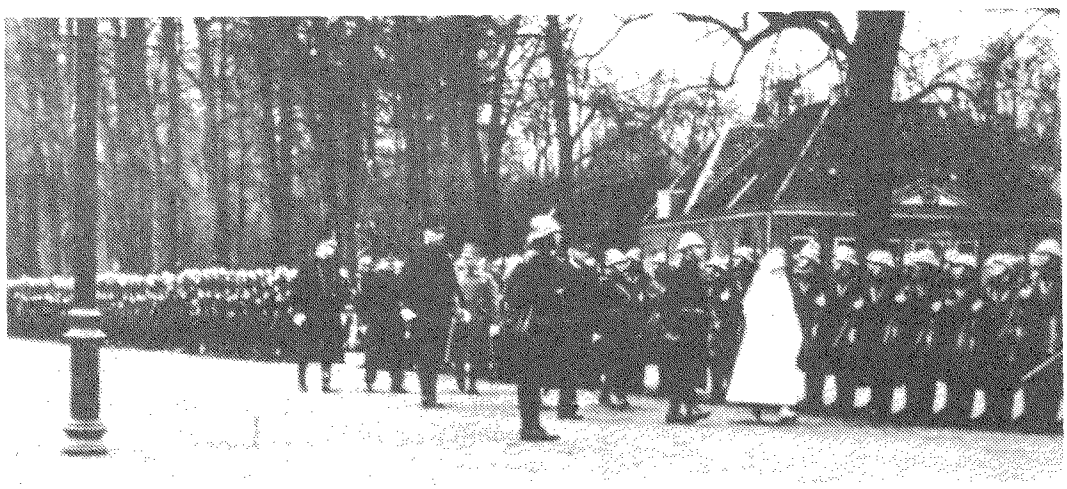

Huis ten Bosch, Inspectie voor vertrek naar Saargebied. Landmachtuitrusting.

Zij kan voor het handhaven van de openbare orde, naast de politie, beschikken over de bezettingstroepen, Fransen, Belgen en Engelsen. Wanneer na 1927 vooral de Franse troepen teruggetrokken zijn, kan de regeringscommissie de hulp inroepen van troepen *'gelegerd buiten het grondgebied van de Saar en aan haar grenzen'* in casu de Franse troepen.
Dat Frankrijk alles in het werk mag stellen om de Saarlanders los te weken van Duitsland blijkt wel uit het feit dat tijdens de Volksstemming na vijftien jaar Volkenbondsbestuur, gekozen kan worden om o.a. aansluiting bij Frankrijk.
De Fransen zien echter geen kans om hun invloed uit te breiden onder een bevolking die van origine Duits is en vindt dat ze onder een vreemd bestuur in bezet gebied leeft.
Zo de Saarlander al Franse sympathieën mocht hebben, dan wordt dat door de Duitse propaganda en de rigoureuze pressie van de door Duitsland georganiseerde, betaalde en vanuit Berlijn bestuurde politieke partij *'Deutsche Front'* de kop wel ingedrukt.

Politieke partijen ten tijde van de stemming

Deutsche Front

De grootste partij, georganiseerd conform de NSDAP in Duitsland. Alhoewel 90 % van de bevolking geacht wordt op deze partij te stemmen, zijn de leiders er niet zeker van omdat een onbekend aantal mensen, onder pressie, opgeven op deze partij te stemmen, maar dat op 13 januari misschien toch niet doen.

Bund der Frontsoldaten

Een rechtse organisatie, gecontroleerd door de *'Bond van oudstrijders'* eerder *'der Stahlhelm'* geheten, heeft sterk aan invloed ingeboet nadat *'der Stahlhelm'* in Duitsland verboden werd.
Twee partijen zijn voor het handhaven van de status quo. Gezien de 90 % van het boven vermelde Deutsche Front zouden deze niet van belang kunnen zijn. Maar de machtsovername van Hitler in 1933, met alle verwikkelingen daar om heen en het optreden van het Hitler regime sinds dat moment hebben grote aantallen joden, communisten en links socialisten uit Duitsland naar het Saargebied doen vluchten. Zij zijn verenigd in het **'Einheitsfront**. Het sterk ageren tegen de godsdienstvrijheid in Hitler Duitsland heeft vooral de katholieken (70% van de bevolking) aan het twijfelen gebracht. Voor deze mensen die anti-Hitler en tevens anti-communist zijn werd de **Deutsche Bund für Christliche Gemeinschaft** opgericht.
Beide status-quo partijen zijn echter in wezen voor aansluiting bij Duitsland. Maar dan op een later tijdstip, als het Hitler regime verdwenen zal zijn.

Militante politieke organisaties

In de rapportages wordt geen melding gemaakt van militante communistische groeperingen. Gezien echter de geschiedenis in Duitsland vóór de machtsovername door Hitler, mag men aannemen dat juist deze lieden de wijk genomen hebben naar het Saargebied en daar hun activiteiten voortzetten. Op 6 januari 1935 is er een Einheitsfront bijeenkomst in Saarbrücken. Volgens opgave van de spoorwegen brachten speciale treinen meer dan 10.000 mensen naar Saarbrücken. Waar de Regeringscommissie echter de meeste problemen van verwachtte, waren de SA en de SS eenheden.
De **Sturmabteilung** bestaat uit ± 20.000 man. Verdeeld over de verschillende districten zijn zij georganiseerd in Regimenten (2), Bataljons (8) en Compagnieën (2). Organisatorisch vallen zij onder de Obergruppenführer in Frankfurt en Speyer.
Schutz Staffel bestaat uit 2400 ± verdeeld over 2 bataljons en 6 gemotoriseerde compagnieën. Zij vallen organisatorisch onder Koblenz en Zweibrücken. Verder opereren er nog een **Reitersturm**, bestaande uit 1000 man, leden van Ruiter clubs en de **Eiserne Brigade Spaniol** (4000 man). Uit de SA en SS is nog een aparte semi politieke - semi militaire organisatie geformeerd, genaamd **Ordnungsdienst der Deutsche Front**, bestaande uit 9000 man en 1200 vrouwen. Zij opereren als *'Blockwart'*, d.w.z. zij zijn aangesteld als een soort politieke waker over een aantal huizen, met als taak alle partij bevelen door de bewoners te laten uitvoeren en te zorgen, dat iedereen naar betogingen gaat of

op bevel de nazivlag uitsteekt. Ook moeten zij spioneren en de aan hen toevertrouwde bewoners nauwlettend in de gaten houden. In de boven vermelde aantallen zijn waarschijnlijk niet begrepen de grote aantallen jongeren die in Duitsland een semi militaire opleiding hebben gevolgd bij de Vrijwillige Arbeids Dienst. In de weken voorafgaande aan de stemming zijn er ongeveer 15.000 uit Duitsland teruggekomen.
Aanvankelijk nam men aan, dat de overgrote meerderheid (90%) van de bevolking vóór aansluiting met Duitsland zou stemmen. Na de machtsovername in Duitsland veranderden de verhoudingen onder invloed van de immigratie van grote aantallen vluchtelingen voor het Hitlerregime en de wijfelende houding van de katholieken. Zelfs de Deutsche Front leden waren niet erg gerust op de uitslagen en begonnen de bevolking met alle geoorloofde en ongeoorloofde middelen nog eens extra onder druk te zetten. Ook werd getracht de neutraliteit van de internationale troepenmacht in discrediet te brengen. Hiermede trachtte men een reden te creëren om bij een ongunstige stemuitslag een greep naar de macht te kunnen doen. De Duitse propaganda was zo geweldig opgeklopt, dat een negatieve uitslag een te groot prestigeverlies voor het Duitse Rijk zou betekenen, hetgeen gewoonweg niet geaccepteerd kòn worden.

Saarpolitie

In de Saar zijn eind 1934 de volgende politieeenheden werkzaam:

1. De *'Stadtpolizei'*, in Saarbrücken. Sterkte 200 man, in blauw gekleed.
2. Het *'Landjäger korps'*, werkt verspreid over het gehele gebied. Sterkte 1000 man, in groen gekleed.
3. *'Ortspolizei'*, werkzaam in de kleinere dorpen en steden. Sterkte 600 man. Zij zijn werkzaam onder verantwoordelijkheid van de Landjäger chef in hun standplaats.
4. Neutrale politie, buitenlanders; 10 officieren en 30 minderen onder commando van de Engelse majoor Hennessey. Onder de officieren bevinden zich een aantal gepensioneerde Tsjechische, Britse en Noorse officieren. In de districten staan deze neutrale officieren aan het hoofd van de Landjäger afdeling in dat district.

Het Korps Landjäger werd in 1920 door de regeringscommissie opgericht. Gestart werd met een sterkte van 126 man waarvan 96 man beroepsgendarmen. Geleidelijk wordt de sterkte opgevoerd tot 1000 man in 1934. Het nieuw aangeworven personeel is voor het merendeel voormalig mijnwerker of metaalarbeider, terwijl de gemiddelde leeftijd in 1934 tussen de veertig en vijfenveertig jaar ligt. Zij hebben tot taak het handhaven van orde en veiligheid, het bijspringen van de plaatselijke politie, op te treden bij rellen van enige omvang en grens- en paspoortcontrole uit te oefenen. Van de 227 door de Landjäger bezette posten zijn er 145 éénmansposten en 43 door twee man bezet. Buiten de eenmansposten wordt de normale politiedienst gelopen volgens het systeem 1 op 1 af, d.w.z. 24 uur dienst en 24 uur vrij. Voor een goed begrip van het hachelijke van de situatie, is het van belang om te weten, dat in de reglementen voor de verkiezing wordt geëist, dat op ieder stembureau (800 stuks) een politieman aanwezig dient te zijn. Verder dienen de grensposten versterkt te worden en 158 km grens (inmiddels voorzien van prikkeldraad) gepatrouilleerd te worden. Veel blijft er dan niet over om een reserve te formeren van voldoende sterkte, om ingeval van ongeregeldheden te kunnen optreden. Het is overigens de vraag of de manschappen wel zullen optreden, vooral wanneer de onlusten door het Deutsche Front veroorzaakt worden.
De individuele Jäger zijn inmiddels door familie, vrienden en buren al aardig onder druk gezet. De regeringscommissie kan echter wel steun vragen van de Franse troepen buiten de grenzen van het Saargebied. Of de Fransen deze steun zullen leveren, is echter allerminst zeker, na de ervaring met de interventie in het Rijngebied in 1923 en de niet geringe kans op een confrontatie met te hulp snellende Duitse troepen. De regeringscommissie had in juli 1924 reeds aan de Volkenbond geschreven, dat de Saarpolitie minimaal over tenminste 3000 maar liever 4000 man diende te beschikken om rust en

Patrouilles, verkenningen en velddienst.

Op wacht bij het internationale hoofdkwartier.

De bij Enschedé in Haarlem gedrukte stembiljetten worden gedistribueerd.

orde in het gebied te kunnen handhaven. Een dergelijk groot aantal manschappen viel echter duidelijk buiten de begroting van de regeringscommissie. Het resultaat van deze brief is alleen de toezegging van steun aan troepen gelegerd buiten, maar langs de grenzen van het gebied (i.c. Franse troepen). Verder staat de kwestie vrijwel ieder jaar weer op de agenda, voornamelijk onder druk van landen die hun bezettingstroepen in het Saargebied willen verminderen.
In maart 1934 schrijft de regeringscommissie wederom een rapport over de situatie, nu komt de Volkenbond wel in actie.
In augustus 1934 overweegt men 2000 man uit het buitenland aan te trekken. Op 2 oktober 1934 verzoekt de voorzitter van de regeringscommissie (op dat tijdstip een Engelsman, G. Knox) de Nederlandse regering om deel te nemen aan de versterking van de Saarpolitie. Hier wordt de 5e reeds positief op gereageerd. Men denkt aan een man of 25. De heer U. de Stoppelaar (Kapt. 21ste regiment infanterie) gaat aan het werk en heeft op 12 december 1934 een lijst klaar met personen, die *'genegen en geschikt'* zijn. Op 6 december verschijnt KB no. 67, dat het behoud van Nederlanderschap voor dit personeel regelt. Waarschijnlijk heeft de heer Knox zich inmiddels gerealiseerd, dat het allemaal wat lang duurt en dat het nog maar de vraag is of op zo'n korte termijn uit 2000 'losse' figuren wel een adequaat politie-apparaat is op te bouwen. Het resultaat van zijn vraag om assistentie is slechts de 40 man, die op dat moment de neutrale politie gaan uitmaken.
Op 5 december neemt de Volkenbond het besluit een internationale troepenmacht in het leven te roepen. De Nederlandse regering wordt op de 6e telefonisch van dit besluit op de hoogte gebracht. De volgende dag volgt nog de telefonische mededeling omtrent de gewenste samenstelling. Op 8 december gaat de ministerraad in principe accoord en op 12 december volgt de Koninklijke goedkeuring. Op 14 december ontvangt de Nederlandse regering de officiële brief, waarin onder dank voor de moeite, de politieversterking wordt afgezegd en deelname van een contingent van 250 man wordt gevraagd. Zij moeten op 25 december 1934 in het Saargebied aanwezig zijn en voor 50% over eigen transport kunnen beschikken.
Alvorens een beschrijving te geven van deze troepenmacht, zullen we eerst een stap terug moeten doen en bekijken welke maatregelen genomen zijn voor de daadwerkelijke Volksstemming op 13 januari 1935.

Voorbereiding voor de daadwerkelijke stemming

De Volkenbondsraad benoemt op 20 januari 1934 een *'Commissie van drie'* onder voorzitterschap van de Italiaan Baron Aloisi. De commissie krijgt tot taak om maatregelen te bestuderen ter verzekering van de regelmatigheid der stemming. Het handhaven van rust in het tijdvak van de stemming en het beschermen van de bevolking tegen dreigementen die de stemming zouden kunnen beïnvloeden. Weldra volgen nog twee commissies van drie, namelijk van drie rechtskundigen, die het Saarstatuut op zijn merites moet beoordelen en een commissie van deskundigen in de verkiezingstechniek, zij ontwerpen het verkiezingsreglement. In beide commissies zit een Nederlander. Op 4 juni 1934 wordt dan nog de volksstemmingscommissie ingesteld, die voor de daadwerkelijke uitvoering moet zorgen. Van deze commissie maakt Ir. D. de Jong, oud directeur der Gouvernementsbedrijven in Indië en oud burgemeester van Semarang, deel uit. Met hem heeft het contingent mariniers veel te maken voor het uitvoeren van haar taak tijdens de stemming.
De bestaande districten worden tot kiesdistricten gevormd en verder opgedeeld in Kreise, waarover weer internationale inspecteurs en adjunct-inspecteurs worden aangewezen. Het valt op, dat van de tien Nederlanders er zes uit Indië komen, waarvan zelfs drie gepensioneerde KNIL officieren.
Op 5 november 1934 ontvangt de Nederlandse regering het verzoek om stembureau voorzitters te leveren, waarop bevestigend gereageerd wordt. De Minister van Binnenlandse Zaken krijgt van zijn collega van Buitenlandse Zaken het verzoek om 300 tot 400 mannelijke candidaten te leveren. Via de commissaris der Koningin gaat het verzoek dan naar de gemeentebesturen.

Op 6 december 1934 gaat al een brief naar de Volkenbond met een opgave van 350 candidaten en 170 reserves. 365 candidaten krijgen uiteindelijk een benoemingsbrief van de Voorzitter van de Volksstemmingscommissie met opgave van de vastgestelde vergoeding: reiskosten 250 fr. francs en verblijfkosten 1000 fr. francs. Bijgevoegd zijn alle bescheiden ter vervulling van de functie en het bericht dat er op 10 januari 1935 een speciale trein zal rijden. De Nederlandse Spoorwegen leveren dan iedere candidaat keurig zijn speciaal vervaardigd kaartje met een volledig uitgewerkt schema, hoe van de woonplaats gereisd moet worden om aansluiting te krijgen op de speciale trein. Inmiddels zijn ook stembiljetten gedrukt bij Joh. Enschede te Haarlem. Verder zijn er nog een aantal maatregelen genomen om de stemming in alle rust te laten verlopen. Zo werd o.a. het vlaggen verboden. Op verzoek van het Deutsche Front werd namelijk de hakenkruisvlag uitgestoken om de massale wil tot aansluiting bij Duitsland te benadrukken. Een uitermate slimme methode om in een oogopslag te kunnen zien wie er nog eens extra onder druk gezet moest worden. Maatregelen werden genomen voor verscherpte grenscontrole, terwijl alle visa ongeldig verklaard werden en opnieuw moesten worden aangevraagd. Dit om ongewenste bezoekers te weren. Duitsland toonde zijn goede wil en verklaarde een strook van 40 km langs de grens verboden gebied voor SA en SS personeel in 'uniform'. De Saar regering nam echter het zekere voor het onzekere en sloot de gehele grens met Duitsland af met prikkeldraadversperringen om ook personeel in burger de toegang te beletten. De datum van 6 januari 1935 werd vastgesteld als laatste dag voor het houden van verkiezingsbijeenkomsten, terwijl op de dag van de stemming een verbod tot verspreiden van verkiezingspamfletten en verkoop van sterke drank werd uitgevaardigd.

Internationale troepenmacht

Begin 1934 had Mr. Knox, voorzitter van de regeringscommissie, nog een voorstel gedaan aan de Volkenbondsraad omtrent een internationale troepenmacht. Men achtte dat echter niet nodig omdat de Saarpolitie met eventuele steun van Franse troepen de zaak wel aan zou kunnen. Frankrijk had daartoe speciale troepen aan de grens gestationneerd, hetgeen van Duitse zijde weer protesten opriep. Dhr. Laval, minister van Buitenlandse Zaken wist de Duitsers te sussen door begin november te verklaren dat deze troepen alleen bestemd waren om op verzoek van de Saarregering op te treden, ingevolge art. 33 van het Saarstatuut bij het verdrag van Versailles. Ook in het Engelse Lagerhuis legde de regering bij monde van Sir John Siron een verklaring af, dat er geen Engelse troepen naar de Saar zouden gaan. In een informele bespreking met Laval opperde de heer Eden het idee dat Frankrijk zich afzijdig zou moeten houden om geen Duitse tegenacties uit te lokken. Laval ging hier direct op in, onder beding dat Frankrijk dan zelf met dit idee op de proppen zou komen.
In de vergadering van de Volkenbondsraad van 5 december 1934 vroeg Laval of de raad de verantwoordelijkheid voor de ordehandhaving op zich wilde nemen en een internationale troepenmacht wilde formeren. Frankrijk zou in dit geval toestaan niet in deze macht vertegenwoordigd te zijn, mits ook Duitsland daarvan af wilde zien.
Het voorstel werd aangenomen en Engeland en Italië verklaarden zich bereid mee te doen. Beide, als grote mogendheden niet direct betrokken bij de Saarkwestie. Engeland onder voorbehoud, dat een aantal in de eerste wereldoorlog onzijdige landen in Europa ook zouden deelnemen, om een gezamenlijk optreden van de Volkenbond te suggereren. Deze laatste waren Zweden, Nederland en Zwitserland. Dit laatste land viel af omdat constitutionele beginselen een dergelijk optreden niet toestonden. Hierna volgde een druk (telefonisch) diplomatiek overleg om beide landen over te halen.
Nederland verklaarde zich in de ministerraad op 8 december bereid maximaal 500 man, maar liever 200-300 man te zenden, mits Zweden zou meedoen en er geen financiële consequenties voor de schatkist uit zouden voortvloeien.
Het beding van de financiële consequenties kwam voort uit de onmogelijkheid om op

zo'n korte termijn door de wetgevende macht een wetsontwerp tot wijziging der Staatsbegroting te laten indienen en daar dan goedkeuring op te krijgen. Men had hier in 1920 al een ervaring mee opgedaan toen de Volkenbond een internationale macht naar Wilna in Polen wilde zenden voor een volksstemming in het geschil tussen Polen en Litauen. Dit optreden ging niet door, maar de papieren regelingen waren toen reeds gereed.

Toen de regeringen in principe accoord waren konden de officiële uitnodigingen tot deelname verzonden worden, welke de avond van 8 december reeds waren ontvangen. Maandag 10 december werd de Koningin machtiging gevraagd, welke op 11 december werd verkregen, waarop de Nederlandse regering direct de Volkenbond inlichtte.

Op 8 december was door de Volkenbond een subcommité ingesteld onder voorzitterschap van Dhr. Knox, als voorzitter van de regeringscommissie, en van de deelnemende landen ieder één vertegenwoordiger.

De Nederlandse regering benoemde generaal-majoor J.J.G. Baron van Voorst tot Voorst, commandant 4e divisie, als haar vertegenwoordiger. Het subcommité had tot taak organisatie, huisvesting, voeding, bevoegdheden en financiële zaken op zeer korte termijn te regelen. Daar de generaal pas op 12 december aanwezig kon zijn nam H.M.'s gezant in Bern, als permanent vertegenwoordiger bij de Volkenbond, deze taak aanvankelijk over (Mr. C. Ridder van Rappard). De sterkte der deelnemende troepen werd vastgesteld op:

1500 Engelsen
1300 Italianen
250 Zweden
250 Nederlanders.

Men verkeerde in de mening, dat met deze aantallen slechts de combattanten bedoeld waren en het verzorgend personeel extra zou zijn. In een vergadering van het subcommité werd echter duidelijk gesteld, dat de financiële positie overschrijding van deze aantallen niet toeliet. Aanvankelijk zouden ook de Italianen 1500 man leveren, maar toen een Engelsman tot opperbevelhebber werd benoemd, werd dit getal met 200 verminderd. Tot opperbevelhebber werd benoemd generaal-majoor J.E.S. Brind. De contingenten bestonden uit:

Engelsen	
Hoofdkwartier	De 13e infanterie brigade; Brigadier J.H.T. Priestman
1st bataljon	East Lancashire Regiment; LtKol. H.B.D. Willcox
1st bataljon	Essex Regiment; LtKol. G.H. Wilmer
1 squadron	12e Royal Lancers; Kapt. I.F.C. Smith
Italianen	
Staf	Generaal Visconti Prasca
1 bataljon	Carabinieri Reali; Kol. E. Peano
1st regiment	Grenadiers van Sardinia; Kol. C. Melotti
1 squadron	9e regiment Guides der Cavalerie; Kapt. M. Zinconi
Zweden	
3e bataljon	Svea Livgarde; LtKol. G. Nordenswan
Nederlanders	
Staf en 2 compagnieën	Korps Mariniers; Kapt. M.R. de Bruine

Het Nederlandse detachement bestond uit: 14 officieren, 20 onderofficieren en 216 korporaals en manschappen, 1 officier was boven de sterkte en fungeerde als liaison officier bij de internationale staf. De minister van Defensie stelde op 17 december de organisatie als volgt vast:

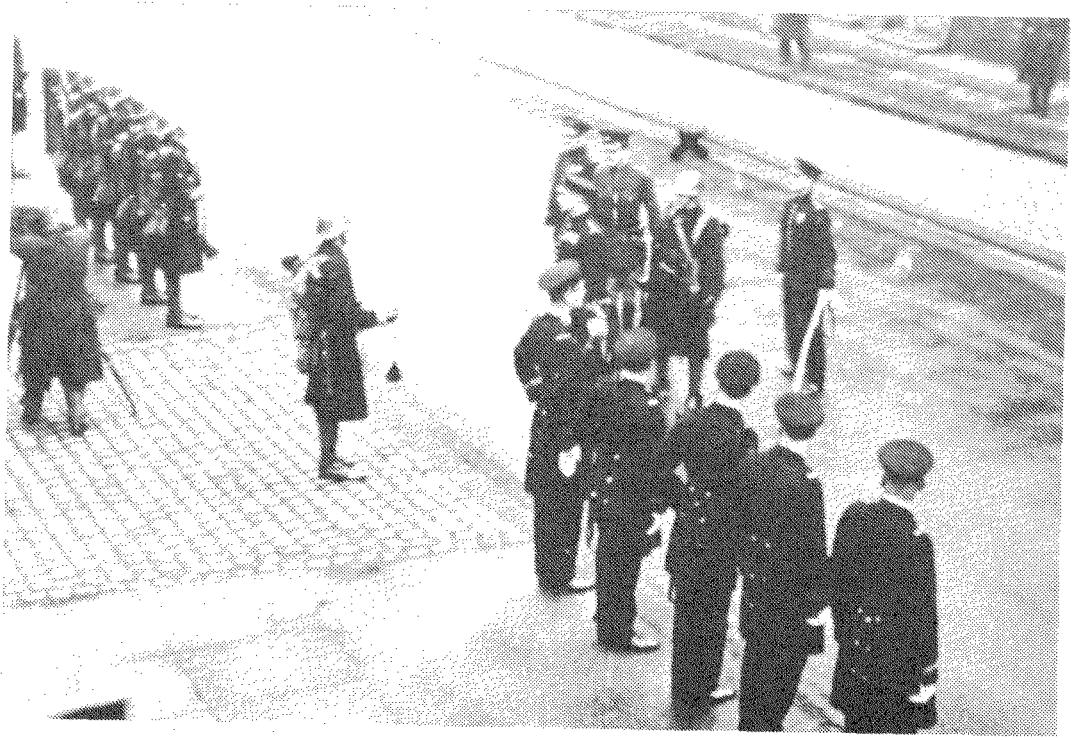

Inspectie op Eerste Kerstdag 1934 door de heer Knox, voorzitter Saarregering en Generaal Brind, commandant internationale troepenmacht.

Staf 2-1-4	
Commandant	Kapt. M.R. de Bruine
Lt.-Adjudant	1st Lt. J.A.J. de Bruyn
1e compagnie 3-6-96	
Commandant	Kapt. W. Schuiling
Sectie Commandant	2e Lt. R.H.M.C. von Frijtag Drabbe
	2e Lt. E.J. Baron Lewe van Aduard
2e Compagnie 3-6-96	
Commandant	Kapt. L. Langeveld
Sectie Commandant	1st Lt. H. Lieftinck
	2e Lt. J.G.M. Nass
Verplegingsgroep 1-3-4	OVA 1st kl. J.K. Leyen
Geneeskundige sectie 1-1-1	Off. gez. 1st kl. J. Lacroix
Trein en materiaal 1-1-1	Ltz 2e kl. J.G. Broekhuysen
Sectie motordienst 1-2-14	1st Lt. MD L.W. Haberkorn
Geestelijke verzorging 2-0-0-	Vlop. J. v.d. Giesen Vlam. H.J. Bangert

Korps Mariniers	8-14-197
Vloot	5- 4- 5
KL	1- 2- 14
	14-20-216

De Liaison-officier gaat vooruit

Op 8 december kreeg Kapt. W.A.J. Roelofsen een telefoontje of hij zich op de 10de bij de Chef Marinestaf wilde melden om met de Generaal Van Voorst tot Voorst naar Genève te gaan. Vermoedelijke duur: één week. De bespreking bij de Chef Marinestaf werd gevoerd aan de hand van het dossier 'Wilna' van 1920. Er waren eigenlijk maar twee vragen: wanneer moeten ze aankomen in de Saar en wanneer zijn ze weer terug?

De volgende dag reisden de Generaal Van Voorst en Kapt. Roelofsen naar Genève.

'Tijdens de reis had ik gelegenheid Zijne Hoogedelgestrenge mededelingen te doen van organisatie en uitrusting van het Korps', zegt Roelofsen in zijn rapport. Daar het korps geen infanteristische organisatie, noch velduitrusting had, kreeg Roelofsen opdracht om tijdens het oponthoud te Parijs, de Chef Marine Staf een voorstel te doen. Het resultaat was dat het detachement een volledig (nieuwe) landmachtuitrusting kreeg.

Op 12 december werd in Genève een stafbespreking bijgewoond. Als uiterlijke datum van aankomst werd 22 december vastgesteld, terwijl het vertrek op 20 februari zou zijn. Stafofficieren dienden onmiddellijk naar Saarbrücken te gaan. Omdat Roelofsen wist, dat er geen eigen Nederlandse stafofficieren zouden zijn, nam hij aan, dat hij deze functie zelf moest vervullen en reisde dus spoorslags af naar Saarbrücken.

Op de 14e hadden vervolgens besprekingen plaats ten huize van de heer Knox. De volgende dag werden de verschillende beschikbare lokaties verkend. In St. Ingbert dacht men aan de Glashütte. Deze was echter veel te klein. Landjäger inspecteur Hoffman wist echter nog een lege villa te staan. Villa Kraemer bleek groot genoeg voor een compagnie, het transport moest echter op de

Bezoek slagvelden 1870 Metz - Gravelotte - Spiekeren.

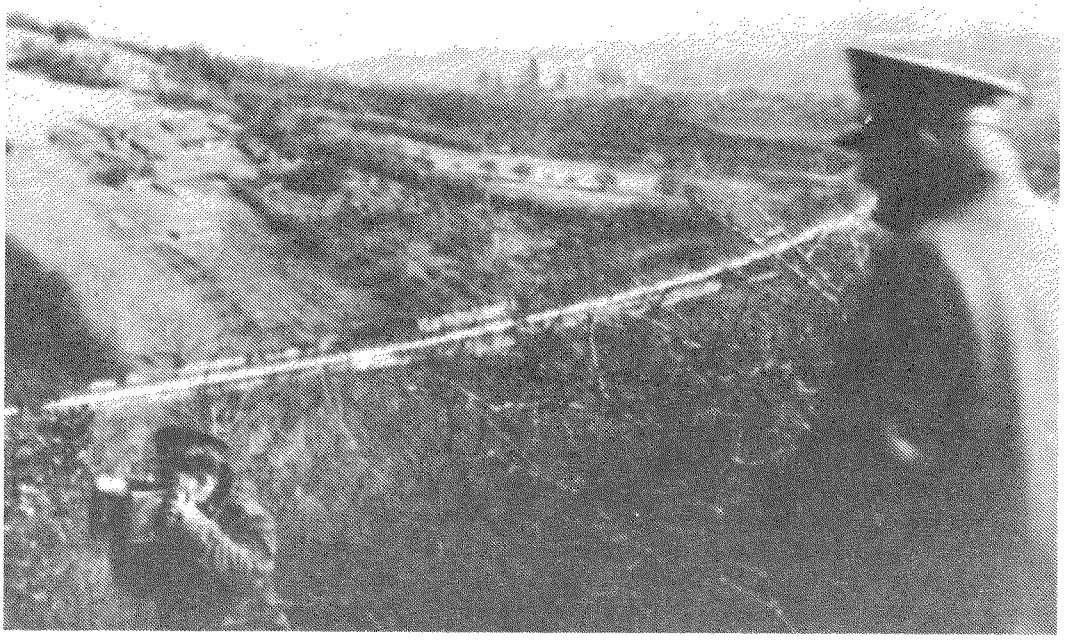

binnenplaats in de open lucht staan.
De villa had echter vier jaar leeg gestaan, zodat er hard aan de inrichting gewerkt moest worden. Een leegstaande verffabriek in de Bleichstrasse in Saarbrücken bleek groot genoeg voor de staf en de 2e compagnie. Dit complex lag echter buiten het toegewezen rayon, maar de opperbevelhebber ging met deze lokatie accoord.
Nu volgde een drukke tijd want Roelofsen moest voor beide lokaties met bouwkundige ambtenaren aangeven wat er zoal moest gebeuren (keuken, wc, waslokalen, telefoon, verlichting, verwarming, slaapzalen, bureaux, verblijven, etc.).
Verder moet hij steeds ter plaatse zijn om de voortgang te controleren en antwoord op vragen te geven. St. Ingbert leverde het grootste probleem, voornamelijk de riolering. Inspecteur Hoffman nam hier gelukkig zijn taak over, zodat Roelofsen zijn tijd kon verdelen met toezicht in de Bleichstrasse, bijwonen van vergaderingen en aankopen van inventaris etc. Hier dreigde het knijp te lopen, want inmiddels waren de andere staven wel aanwezig met voldoende ondergeschikten en vervoer, zodat de omgeving al snel leeggestroopt was. Roelofsen kreeg echter volledige volmacht om zijn gang te gaan. Hetgeen hem weer voor problemen stelde, want tafels en stoelen uit een uitspanning in beslag nemen, ging niet, daar anders de politieke partijen niet konden vergaderen!
Inmiddels begonnen ook bestelde en aangekochte goederen op de adressen te arriveren. Alles werd keurig door het aanwezige werkvolk in ontvangst genomen en achter slot en grendel gezet. Wanneer Roelofsen dan weer langs kwam, werd hem keurig een en ander overgedragen en uitgeteld.
Op de avond van de 19e december kreeg Roelofsen bericht van de verschillende aankomsttijden van het detachement, zodat hij de volgende dag weer aan het werk kon om met de spoorwegen- en politiehoofdkwartier een en ander te regelen. Verder trachtte hij adressen te vinden om de officieren onder te brengen, zoals de opperbevelhebber dat wilde.
Op de adressenlijst kwamen vrijwel alleen adressen voor van mensen, die om politieke redenen graag een officier in huis wilden hebben, maar er niet op ingericht waren. Gelukkig wilde De Bruine eveneens om politieke redenen zijn officieren juist niet aan de wal hebben.

Toebereidselen in Nederland

In de Ripperdakazerne te Haarlem kwamen op 17 december de opgeroepen dienstplichtige chauffeurs op en werd het motortransport gereed gemaakt. Na een toespraak van de minister van Defensie reed op 19 december een transport van: 2 personenauto's (gehuurd *f* 50,- per dag), 2 motorrijwielen, 9 vrachtauto's en 2 trekkers met keukenaanhangwagens naar Rotterdam, alwaar in Crooswijk 300 colli werden opgeladen en naar het Maasstation vervoerd om daarna op de trein te worden gezet. Samen met tien man van de verzorgingsgroep o.l.v. Ltz. Broekhuyzen werd de reis via Duitsland naar Saarbrücken gemaakt. Inklaringsproblemen waren er niet. Maar twee Duitse douaniers maakten van grens tot grens de reis mee. Men arriveerde op 21 december 's ochtends om drie uur en werd door Roelofsen opgewacht en onmiddellijk aan het werk gezet. Later op de dag arriveerden nog negen man met de OVA en de dokter.
Hiermede had Roelofsen wat meer tijd om de aankomst van het gros te regelen.
Vanaf 11 december stroomden de mariniers van de verschillende detachementen de Oostpleinkazerne te Rotterdam binnen. In snel tempo werd de troep ingedeeld en voor zover de tijd toeliet geoefend in sectie- en compagnieverband. Uitrusting werd verstrekt en voorraden verzameld en ingepakt. Ook hier kwam de minister van Defensie de manschappen toespreken, waarna het detachement onder enorme belangstelling op 22 december om 9 uur vertrok. In Kaldenkirchen stapte Hauptman Bock in de trein om het detachement door Duitsland te loodsen. Hij begon onmiddellijk met zijn inlichtingenwerk en informeerde of de mariniers in de trein tot een vaste tactische eenheid behoorden.
Naar men dacht zou de trein in Keulen stoppen voor de lunch, maar hij kwam op een rangeerterrein te staan waar Duitse militairen

met honden de trein bewaakten.
Op 23 december te 19.49 uur arriveerde het detachement in Saarbrücken. Na voor Generaal De Bruïne gedefileerd te hebben, werd afgemarcheerd naar de verffabriek. Hier stond het transport gereed om de 1ste compagnie naar St. Ingbert te vervoeren.

Verblijf in het Saargebied

De Kapt. De Bruyne diende zijn opwachting te maken bij diverse autoriteiten en alle mogelijke vergaderingen bij te wonen, terwijl zijn staf de ontvangen orders moest vertalen en uitwerken. Voor zover de consignatie het toeliet (normaal 25% oplopend tot 100% op 13 januari) diende de troep geoefend te worden in het voor de mariniers onbekende en zwaar geaccidenteerde terrein. Het terrein, waar vooral de routes voor 13 januari dienden verkend te worden, terwijl ook contact opgenomen diende te worden met de verschillende burgemeesters.
De verplaatsing gebeurde deels per trein, te voet en met eigen transport. Zo konden de chauffeurs tevens de routes verkennen. Na 11 januari kwam er nog een verwarrende factor bij. Het begon te sneeuwen. Kapt. De Bruyne wenste geen enkel risico te lopen en beperkte het passagieren drastisch, meer dan bij de andere detachementen gebeurde. Een enkele overtreding werd streng gestraft. Niet ten onrechte, want de Duitsers hadden het vrouwelijk bevolkingsdeel verboden te lachen of te spreken met de manschappen van de 'bezettingsmacht'. Het mannelijk deel papte juist in de ontspanningsgelegenheden met vooral de Engelsen aan om gegevens over hun geheime orders los te krijgen of om ze als dronkemansgrap de nazi of communistische groet te laten brengen en zodoende de neutraliteit in discrediet te brengen.
Belangrijke berichten werden per ordonnans overgebracht omdat de telefoons werden afgeluisterd. Als tegenmaatregel werden de gesprekken in het Maleis gevoerd. Doch dit mocht niet baten, daar de Duitsers deze taal ook verstonden. De Engelsen begonnen een gesprek met: *'Gute Morgen Deutsche Front und Einheitspartei'*, terwijl de mariniers volstonden met *'Goede morgen, luisteraars'*. Ook werden auto's gevolgd om te achterhalen wat men uitvoerde.
Luitenant Lewe van Aduard veroorzaakte bijna een politieke rel toen hij voor het beoefenen van 'beteugelen van woelingen' niet zoals hij dat volgens de overlevering gewoon was te doen midden op de Coolsingel te Rotterdam, zijn sectie halt liet houden en met het geweer in de aanslag tegenover het publiek liet opstellen.
Een foto van dit gebeuren kwam onmiddellijk met een opgeblazen verhaal in de krant (*'Es ist in Deutschland nicht sitte, dasz man auf Menschen aus Vergnügen sein Schiesseisen anlegt.'*)
Gelukkig had het gebeuren geen gevolgen en kwam de luitenant er met een reprimande af.

Dag van de stemming

Evenals de regels voor het stemmen waren de orders voor de detachementen tot in details uitgewerkt. Het Nederlandse hoofdkwartier werd voor die dag verplaatst naar Assweiler. Een gedeelte van de troep werd ingedeeld bij de grensbewakingspatrouille, terwijl de rest geconcentreerd werd in een aantal plaatsen, gereed om in te grijpen. Na het sluiten van de stembureaux dienden vijf groepen onder leiding van Kapt. Schuiling, de Luitenants Nass, Lewe van Aduard en Brinkhuyzen en de Sergeant-majoor Weiland, de stembussen per vrachtwagen en onder gewapend geleide op te halen en af te leveren op de stations St. Imbert en Blieskastel, waar de stembussen werden overgenomen door resp. Kapt. Langeveld en Luitenant Lieftinck, die voor de bewaking in de speciale trein naar Saarbrücken zorgden. Hier werden de bussen door de Engelsen overgenomen en naar de Wartburg gebracht. Zo eenvoudig ging dat natuurlijk niet, want de voorzitter van het stembureau diende na sluiting van het bureau (20.00 uur) eerst de bussen te sluiten en te verzegelen en dan een verantwoording op te maken en bij te voegen. De officier geleider met twee mariniers dienden zich alvorens de bussen over te nemen eerst te legitimeren met een speciale pas, terwijl het overige personeel de vrachtwagen moest bewaken. Totaal werden 62 bussen opgehaald. Ook de officier van administratie kwam voor die laatste dag met een order om te zorgen,

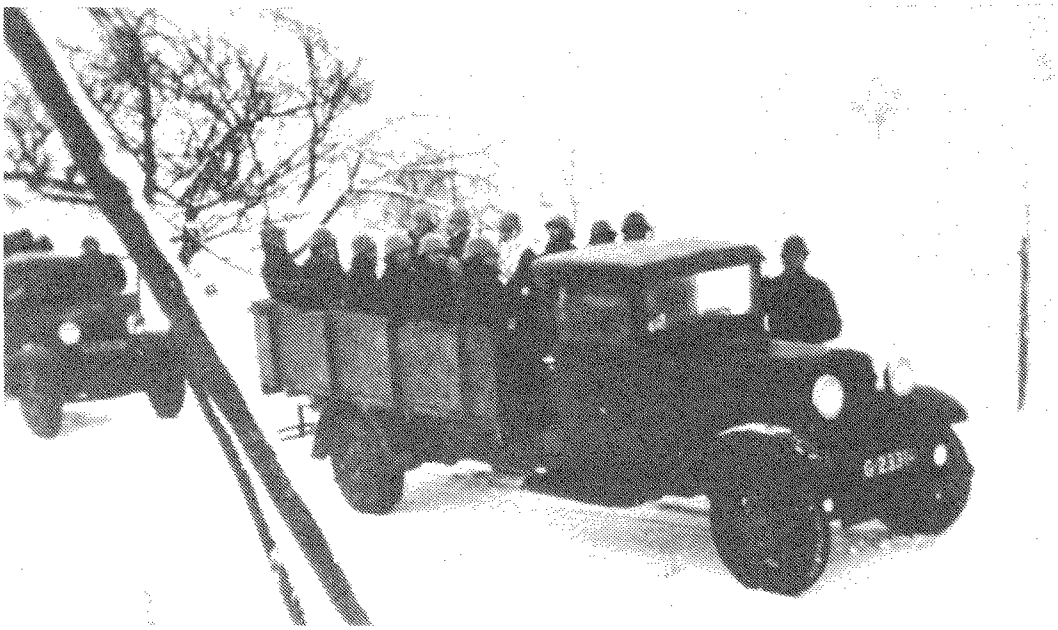

Gemotoriseerde patrouille

Bijschrift: Met de bajonet op 't geweer bewaken onze Mariniers in een fellen sneeuwstorm het binnenbrengen der stembussen in den Wartburg te Saarbrücken, waar Maandagnacht de telling van het Saar-plebiciet plaats had. Zeven uur later bleek, hoe door en door Duitsch het Saargebied is: 90 % der stembussen waren voor Duitschland!

dat iedereen vijf maaltijden kon krijgen.
's Nachts werden in de Wartburg de stemmen geteld, zodat op 14 januari om 8 uur 's ochtends de uitslag bekend kon worden gemaakt.

De uitslag der stemming

Aantal stemgerechtigden	539.541	
uitgebrachte stemmen	528.005	
ongeldige stemmen	2.249	
vóór status quo	40.513	8.8%
vóór aansluiting bij Frankrijk	2.124	0.4%
vóór aansluiting bij Duitsland	477.119	90.4%

De stembureauvoorzitters vertrokken nog diezelfde middag.
Nu het Deutsche Front zo nadrukkelijk had gewonnen was het gevaar van die zijde verdwenen, maar de kans dat de verliezende partij middels gewelddadig optreden nog van zijn ongenoegen blijk zou geven, was nog groot. Toen dit niet het geval bleek, kon de dienst verlicht worden en werden er sportwedstrijden tegen andere legeronderdelen georganiseerd. (Veelal door de mariniers gewonnen.) Ook maakte men op uitnodiging excursies naar de Hoogovenbedrijven van Rochling te Volklingen, bekeek demonstraties van de Italiaanse en Engelse tank- en pantserwageneenheden.
Op uitnodiging van de Militaire Gouverneur van Metz brachten de officieren een bezoek aan de oorlogsterreinen uit de oorlog 1870 te Gravelotte en St. Privat. Afscheidsbezoeken werden over en weer gebracht, terwijl Kapt. De Bruyne op 9 februari een aantal gasten op de rijsttafel nodigde. (Een mondharmonicaband uit de bemanning zorgde voor de muzikale omlijsting.)
Op 16 en 17 januari hielden de heer en mevrouw Speenhoff voordrachten tijdens feestavonden te Saarbrücken en St. Imbert.

Optreden van ceremoniële aard

Op Eerste Kerstdag werd het detachement geïnspecteerd door Hr. Knox, voorzitter van de regeringscommissie en de opperbevelhebber, 's ochtends te St. Imbert en 's middags in Saarbrücken. Bij toerbeurt werd door de verschillende landen de wacht betrokken bij het hoofdkwartier van de opperbevelhebber. Deze wacht had een ceremoniëel karakter en was niet in eerste instantie als daadwerkelijke bewaking bedoeld.
Op 17 januari nam een sectie deel aan het eerbetoon voor een overleden Italiaanse grenadier.
Op 13 februari werd het detachement met motordienst in Saarbrücken geconcentreerd voor een afscheidsinspectie door generaal Brind. Zijn afscheidsspeech werd ter plaatse vertaald door Kapt. Roelofsen. Deze had de generaal Nederlands geleerd, zodat de generaal zijn toespraak kon beëindigen met de woorden: *'Vaarwel, goede reis, ik dank u.'*

Terug naar Nederland

Op zaterdag 16 februari vertrekt het detachement met twee extra treinen. De ene rechtstreeks naar Rotterdam en de motordienst met een eigen trein naar Haarlem.
De stad van de opperbevelhebber en officieren van de andere contingenten, plus een Engelse Guard of Honour met de militaire band deden de mariniers uitgeleide.

In Thionville stond een Franse erecompagnie van het 168e regiment infanterie met Vaandel en muziek op het perron. Ook de gouverneur van Metz, Generaal Guitry, was hier speciaal voor overgekomen. Na het gebruikelijke ceremoniëel werd het detachement een overvloedige lunch in de stationsrestauratie aangeboden. De Fransen speelden hier als volkslied het *'Wien Neerlands bloed'*, dat als zodanig in 1932 door het Wilhelmus was vervangen. In Luxemburg stond de minister van Defensie op het perron en in Maastricht was er weer een muziekkorps.
Om 20.15 uur arriveerde de trein onder enorme belangstelling te Rotterdam. De korpschef Kolonel Dorre hield hier een toespraak, waarna afgemarcheerd werd naar de binnenplaats van de kazerne, alwaar Viceadmiraal De Graaff, Chef van de Marinestaf, namens de minister zijn tevredenheid bevestigde met hetgeen was gepresteerd. Als blijk van waardering werd de commandant van het detachement benoemd tot officier in de orde van Oranje Nassau (bij bevordering, want op 31 december 1934 was Kapt. De Bruyne al benoemd tot ridder).

Op maandag 18 februari stond het complete detachement op Huis ten Bosch aangetreden omdat Hare Majesteit de wens te kennen had gegeven het zo succesvolle detachement te inspecteren. Nadat H.M. zich met de officieren en een aantal minderen had onderhouden, werd deze plechtigheid met een defilé besloten.
De financiële afwikkeling ging niet zo vlot. Alle onkosten werden grif door de Volkenbond betaald, behalve de verhoogde slijtage aan kleding en uitrusting, een bedrag van *f* 10.403,78 wenste men niet te betalen. Deze post werd pas op 16 oktober 1935 door het departement van Defensie overgenomen. Op voorstel van de minister van Buitenlandse Zaken om een herinneringsmedaille aan te maken en uit te reiken werd door de Volkenbond om financiële redenen eveneens negatief gereageerd.

L. FRANCKE

WIST U DAT . . . . .

Na een gesprek met ons bestuurslid de heer J. van den Berg op 12 oktober j.l. en met de heer B.C. Cats op 24 november betreffende kopij voor ons orgaan 'Mars et Historia', en last but not least met onze eindredacteur de heer E.W. van Popta, heb ik aarzelend mijn medewerking toegezegd. Waarom aarzelend, zult U vragen? Wel, officiële documentatie omtrent hetgeen ik wil schrijven, bezit ik niet. Mijn bronnen zijn de, meestal niet meer bestaande, geïllustreerde tijdschriften uit de periode 1900 - 1914.
Nu is schrijven een groot woord. Ik houd me dan ook liever aan de methode van ons bestuurslid, de generaal–majoor der Koninklijke Marechaussee, F.J. van Lier, toegepast in zijn rubriek 'Militariade'. Op eenzelfde wijze heb ik gedacht een soort 'Kroniek' te brengen, weergevende gebeurtenissen e.d. betreffende de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Marine. Gebeurtenissen, die destijds actueel waren, of opzien baarden en minder bekend zijn bij onze leden. Dit onder het motto: Wist U dat . . . .
Opmerkingen, commentaren e.d. omtrent het gepubliceerde worden door mij niet gegeven. U kent het gezegde: *'Gedachten zijn tolvrij.'* De spelling is, waar dit soms nodig is, de spelling van die dagen.
Zoals aangegeven begin ik bij de eeuwwisseling met tweemaandelijks vijf of zes mededelingen. Mocht blijken, dat een en ander de belangstelling heeft van onze leden, dan kan bijvoorbeeld de periode 1880 - 1900 later worden doorgenomen.
Ik wens U veel leesgenot en houd mij voor aanvullingen of eventuele correcties op onjuistheden aanbevolen.

- Het mei 1900 officiëel in gebruik genomen 'Schietkamp' (Legerplaats Harskamp) als terrein, is uitgezocht door de navolgende officieren: Kapiteins F.L.G. ten Raa van de Normaal-Schietschool, Jhr. L.C. van den Brandeler van de Generale Staf en J.F. de l'Espinasse van de Genie. Genoemde officieren begonnen in 1896 aan hun opdracht, in Nederland een geschikt terrein te zoeken voor oefeningen met scherpe munitie.

- De 1e Lt. der Infanterie L.W.J.K. Thomson, de latere Albanië-officier, in 1900 als militair attaché gedetacheerd bij het Boerenleger in Transvaal. Uit de aard der zaak waren ook andere landen vertegenwoordigd, zoals

Amerika, Rusland, Frankrijk en Noorwegen.

- Men in juli 1900 tijdens de algemene staking van de bootwerkers in Rotterdam het volgende in een weekblad schreef:
'Of het grote machtsvertoon van infanterie, huzaren en mariniers niet een beetje minder had kunnen zijn.' De infanterie namelijk bewaakte gebouwen en terreinen, de huzaren patrouilleerden langs de kaden en het pantserschip Hr.Ms. Evertsen lag aan de Boompjes afgemeerd. De staking zelf was bedoeld tegen de Zondagsarbeid en de afschaffing van deze.

- Om na te gaan of het vervoer van gekwetsten met brancard en raderbaar in bijzonder geaccidenteerd terrein even goed van stapel zou lopen als gewoonlijk bij zulke oefeningen op de Leusderheide men in augustus 1900 *'eene Geneeskundige Manoeuvre'* hield in de duinen bij Wassenaar. Als leider van deze oefening was aangewezen de dirigerend Officier van Gezondheid 3e klasse (Majoor) Dr. Quanjer, met als adjudant toegevoegd de Officier van Gezondheid 1e klasse Dr. A. van Dorsten. De Officieren van Gezondheid 2e klasse N. Schrijver en G. Hoogeboom waren hierbij ingedeeld om grove fouten bij het vervoer te herstellen.

- In februari 1900 de proefnemingen begonnen met de rijwielbrancard, uitgevonden en samengesteld door de sergeanten-instructeur Toonen en Eggink. Deze twee onderofficieren waren behulpzaam bij de opleiding van militaire wielrijders, bij het 5e Regiment Infanterie te Amersfoort.

- Dat nog in 1900 er een wat men noemde opgewektheid heerste om bij de Koninklijke Marine te dienen, hetwelk zich uitte in:

'Te voet
Is goed
Te paard is beter.
Maar wat een Hollandsche gast
Het beste past,
Is in den mast.'

Drs. J.P.C.M. van HOOF

Nogmaals de 8-Staal in de Maaslinie

Na het verschijnen van het tweede deel van mijn artikel: *'De 8 Staal in de Maaslinie, 10 mei 1940'*[1] ontving ik een schriftelijke reactie van ons lid mr. J.H. Carstens. Deze bleek bij het lezen van mijn bijdrage zich hetzelfde te hebben afgevraagd als ik tijdens het verzamelen van de gegevens voor deze studie, namelijk: zijn de commandant van de 8 Staal die stond opgesteld bij het veer bij Broekhuizen, sergeant D.S. Tuynman, en de (toenmalige) minister van Verkeer en Waterstaat een en dezelfde persoon? De beantwoording van deze vraag heb ik destijds achterwege gelaten, omdat ik het gegeven dat het zou opleveren niet relevant genoeg vond om het in het te schrijven artikel te vermelden. Later kwam ik de naam van de bewindsman tegen in een krantebericht en het viel mij op dat zijn voorletters dezelfde waren als die van genoemde stukscommandant.

De reactie van de heer Carstens was voor mij aanleiding om een brief te sturen naar het kabinet van de minister van Verkeer en Waterstaat met de vraag of de heer Tuynman, indien hij in de meidagen van 1940 inderdaad bovengenoemde functie had uitgeoefend, bereid was mij nadere details over zijn belevenissen uit die tijd te willen geven. Als bijlage zond ik een copie van mijn artikel mee. Hierop ontving ik een schrijven van de directeur Algemene Zaken en Kabinet van het ministerie, de heer Th. Zuijderland, die

mij meedeelde dat de minister vóór zijn afscheid van het departement - het tweede Kabinet-Van Agt was inmiddels geboren en minister Zeevalking zou de portefeuille van Verkeer en Waterstaat gaan beheren - hem een notitie in handen had gesteld met het verzoek mij dit toe te zenden.
Aangezien de heer Tuynman in zijn uiteenzetting op enkele plaatsen een reactie geeft op het gestelde in mijn artikel en waarschijnlijk vele lezers, en daarmee bedoel ik dan vooral de nieuwe leden, het nummer van *'Mars'* waarin dit stuk verschenen is, niet bij de hand hebben, volgt hieronder eerst de passage uit mijn bijdrage die handelt over het optreden van de heer Tuynman in de gevechten in de Maaslinie:

'Ook bij 3-III-26 R.I. bevonden zich zowel een 8 Staal als een Pag. Ze stonden naast elkaar in stelling bij de pont bij Broekhuizen. Reeds vroeg in de morgen van de tiende mei kwamen de Duitsers over de weg die op de andere oever naar het veer liep, op de rivier af. De gehele compagnie lag toen al paraat in haar gevechtsposities. Bij de nadering van de vijand, of mogelijk al eerder, kwam het bevel af de pont in de lucht te laten vliegen. Dit mislukte echter: het vaartuig bereikte met aangezette motor onbeschadigd de overkant, terwijl de daarop aangebrachte springlading, die halverwege de overtocht had moeten detoneren, niet ontplofte. Daarom gaf de c.c. de commandant van de 8 Staal, sergeant D.S. Tuynman, opdracht met zijn vuurmond op de pont te schieten en deze zo tot zinken te brengen. Deze onderofficier, een kustartillerist, had totaal geen ervaring met het bedienen van het stuk; bovendien waren niet alle richtmiddelen aanwezig. Hij liet een brisantgranaat afvuren, maar deze miste het doel volledig. Inmiddels begonnen de Duitsers vanaf de andere oever met mitrailleurs en geweren hevig op de stelling te schieten.
Tuynman liet een deel van de stuksbemanning dekking zoeken. Daarna bracht hij zijn 8 Staal, die door de terugloop bij het afgaan van het schot van het plankier was afgereden, met drie van zijn soldaten weer in stelling, richtte het stuk, liet het laden en gaf bevel tot vuren. Toen het schot afging ontsnapte uit het sluitstuk zeer veel gas, zodat de weggeschoten brisantgranaat niet verder kwam dan de uiterwaard van de westoever. Bovendien ontplofte hij niet. Hoewel de pont dus niet tot zinken gebracht werd, konden de Duitsers er niet mee overvaren, omdat een bij de compagnie ingedeelde matroos ondanks het vijandelijke vuur de kabels van het vaartuig op de eigen oever had weten los te maken.
Door de hevige beschieting was het voor Tuynman onmogelijk het sluitstuk van zijn 8 Staal, dat niet meer open ging, te onderzoeken. Eerst hield hij zich samen met zijn manschappen schuil in de nabij gelegen stelling van de Pag, maar zond hen later een voor een naar de bebouwde kom van Broekhuizen, dat op zeer korte afstand lag. Hier verschanste hij zich met zijn mannen op bevel van de commandant van de 1e sectie van de compagnie in een der huizen aan de kant van de Maas en nam de Duitsers onder vuur. Hoewel de stuksbemanning nauwelijks enig schietonderricht had gekregen, was de uitwerking van haar schoten redelijk.
Het aangrenzende pand, waarin de commandopost van de sectie gevestigd was, werd echter getroffen door vijandelijk artillerievuur. Tuynman kreeg daarom van de c.c. bevel zich terug te trekken naar een punt achter in het dorp. Met de sectiecommandant trachtte hij vervolgens weer positie te kiezen in een huis aan de Maas maar dit mislukte. Kort daarop verloor hij het verband met de sectie. Hij besloot daarom met zijn mannen naar de c.c. te gaan, die zich in het noordelijker gelegen Broekhuizervorst bevond. Toen bleek dat deze intussen zijn post naar Swolgen had verplaatst en de Duitsers de Maas waren overgestoken, begaf hij zich eveneens naar dit dorp. Van hier werd hij met de groep doorgezonden naar Deurne en Helmond en kwam hij de dag daarop in Lieshout aan.'

En dan nu de tekst van de notitie van de heer Tuynman:
'De veronderstelling van de auteur (namelijk dat ik commandant was van de 8 Staal bij Broekhuizen (J.v.H.)) is juist. De beschrijving van mijn positie is conform de feiten.
Uit mijn agenda uit 1940 kan ik nog het

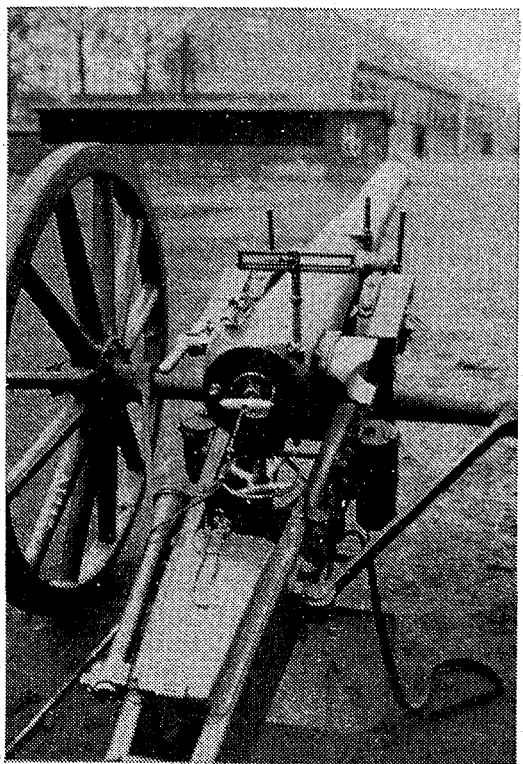

navolgende reproduceren:
Tot en met 12 april 1940 Reg. Kustartillerie, laatstelijk bij de 15-lang 40 batterij te Dishoek.
13 April 1940 naar Bergen op Zoom, voor een 'cursus' 8-staal. Verder dan het prille begin van een theoretische opleiding in de periode 15/19 april kwam het niet, omdat reeds op 20 april overplaatsing naar Broekhuizen volgde. Daarom is, omdat nadien theoretische noch practische oefening plaatsvond, (waarom ik wel nadrukkelijk gevraagd had), de kwalificatie van mijn ervaring geheel juist. Alleen de opmerking over de richtmiddelen klopt niet: er waren in het geheel geen richtmiddelen. Voor het personeel gold hetzelfde: het bestond voor de helft uit veldartilleristen en voor de helft uit kustartilleristen. Zij allen waren nog slechts kort onder de wapenen en een deel ervan had nog nimmer met de karabijn geschoten.
Toen de gevechtshandelingen uitbraken heb ik het stuk gericht door er met een 'timmermansoog' langs te kijken; de granaat is waarschijnlijk 1 à 2 km te ver terecht gekomen. Bij het eerste schot ontsnapte reeds gas, bij het tweede schot zeer veel + vuur. Onze stelling kwam onder vuur te liggen van een aan de oostkant van de Maas in de daar aanwezige bierbrouwerij opgestelde mitrailleur. Pas toen deze door de naast onze stelling staande Pag tot zwijgen was gebracht (ik meen dat de cdt van deze Pag daar destijds (1941?) een verslag van gedaan heeft in de Militaire Spectator), kon worden vastgesteld dat het sluitstuk vastzat. Naar ik mij nog kan herinneren was het verdere verloop conform de beschrijving in het mij toegezonden artikel.
Het heeft weinig zin om nu nog een exposé te geven van de in feite zeer slechte opleiding en uitrusting. Ook het terugtrekken, dat aanvankelijk onder leiding van de cdt van de Compagnie R.I. rustig verliep, werd nadat meerdere eenheden in het Peelgebied elkaar ontmoetten, vrij chaotisch. De tweede dag kreeg ik in Best opdracht mij in Vlissingen te gaan melden bij het depot RKA (Regiment Kustartillerie (J.v.H.)); dat werd overigens de Staf Det. K.A. (Detachement Kustartillerie (J.v. H.)) te Middelburg.

Een ding wil nog memoreren en dat betreft de moeilijkheden met het sluitstuk. Bij het kanon waren nagenoeg geen reserve-onderdelen. Wel een stalen, paddestoelvormige gasafsluiter. Als ik het mij goed herinner dan kwam bij het openen van het sluitstuk, deze gasafsluiter een kwartslag naar links.
Veel later is mij door een kapitein van de veld artillerie verteld dat de door mij hierboven vermelde stalen gasafsluiter gemonteerd had moeten worden ter vervanging van een hardhouten (?) met fijn kopergaas overtrokken afsluiter. Laatstgenoemde afsluiter was aangebracht om bij de periodieke controle in het arsenaal in vredestijd het kanon niet aan de binnenkant te beschadigen. Mocht deze voorstelling van zaken juist zijn dan is duidelijk wat er gebeurd is: de paddestoel is gedeeltelijk verbrand.
Deze ervaring zou niet op zichzelf staan. Ik laat deze zaak verder voor wat hij is, wellicht weten deskundigen hier meer van.
Een feit is wel dat zodra de richtmiddelen zouden zijn aangekomen een deskundige deze zou installeren en demonstreren en

voorts ook stuk en uitrusting zou controleren. Daarvan is het echter niet gekomen.'

Bovenstaande reactie geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen:
Het door de ex-bewindsman genoemde verslag van de commandant van het stuk Pag, sergeant P.P.H. Dekkers, staat afgedrukt in het oktobernummer van 1941 van de Militaire Spectator.[2] Deze geeft in dit rapport nog enkele details over de 8 Staal die wellicht de moeite van het vermelden waard zijn. Deze vuurmond, die zich slechts op 8 meter afstand van de stelling van de Pag bevond en door het ontbreken van camouflage goed zichtbaar was, vormde voor de vijand een gemakkelijk doelwit. Hierdoor ontdekten de Duitsers, die zich in groepjes in het terrein direkt aan de overkant van de rivier hadden genesteld, spoedig ook de positie van de Pag, die wèl goed verdekt stond opgesteld, en begonnen deze heftig te beschieten.
Na het defect raken van het sluitstuk van zijn vuurmond verwijderde sergeant Tuynman de pistoolvormige ontstekingsinrichting en begaf zich naar de stelling van de Pag, waar hij zich bij zijn manschappen voegde. Zoals in mijn artikel staat vermeld zond hij hen een voor een naar Broekhuizen. Daar namen zij in opdracht van de commandant van de 1e sectie, vaandrig H. van der Linden, als karabijngroep bij het veerhuis een opstelling in en begonnen op de oprukkende vijand te vuren.
Aan de beschieting van zijn stelling door de groepjes Duitsers op de andere Maasoever kon sergeant Dekkers pas effectief een einde maken toen hij de beschikking had over een kijker. Deze had sergeant Tuynman achtergelaten toen hij zich met zijn stuksbemanning terugtrok naar Broekhuizen. Hij kon hier de posities van de vijand goed observeren en er daarna gericht vuur op laten uitbrengen. Dekkers trok zich uiteindelijk met zijn manschappen een voor een uit de stelling terug toen de Duitsers deze gingen bestoken met pantsergranaten. Zij nestelden zich in een nabijgelegen boerderij, die echter kort daarop zwaar onder vuur werd genomen. Deze beschieting eiste veel slachtoffers, onder wie een soldaat van de stuksbediening van de 8 Staal, die kennelijk hier was achtergebleven toen de rest van zijn afdeling zich naar Broekhuizen begaf.
Zetten we alle feiten rondom de 8 Staal in de Maaslinie nog eens op een rijtje, dan kunnen we concluderen dat van de twaalf vuurmonden er zes hebben geschoten, maar dat daarvan er in feite slechts drie effectief aan de strijd hebben deelgenomen, namelijk bij Baarlo, Cuyk en Sint Agatha. In het laatste geval was het optreden van de stukscommandant, wachtmeester A.M. Schouten, daarbij van zodanig hoog gehalte dat hij op grond hiervan benoemd werd tot ridder 4e klasse van de Militaire Willemsorde.[3] In minstens vijf en vermoedelijk zes gevallen hebben op die gedenkwaardige tiende mei de in de Maaslinie opgestelde kanonnen niet geschoten. In drie gevallen gebeurde dit niet omdat de Duitsers in de direkte nabijheid van die punten geen pogingen deden om de rivier over te steken en de stuksbemanningen opdracht kregen zich terug te trekken, voordat de vijand hen in de rug zou aanvallen. Hiertoe reken ik ook de 8 Staal bij Ool (Beegden), waar, hoewel ik dit niet in de bronnen heb kunnen terugvinden, deze vuurmond vermoedelijk niet heeft geschoten.
Het door 2-17 G.B. te verdedigen vak, het onderdeel waarbij deze 8 Staal was ingedeeld, werd namelijk in het geheel niet aangevallen. Verder hebben twee 8 Staals, namelijk die bij het veer Sambeek-Afferden en die bij Katwijk, niet geschoten omdat de te beschieten doelen zich buiten het schootsveld bevonden. In één geval, namelijk bij Grubbenvorst, heeft de stukscommandant niet laten vuren omdat hij instructies had gekregen alleen op vecht- en pantserwagens te schieten. Overigens kan worden geconstateerd dat minstens drie andere commandanten dezelfde instructie hadden gekregen, maar zich hieraan, achteraf bezien terecht, niet hebben gehouden.
Twee 8 Staals, en wellicht nog een derde,[4] zijn tijdens het schieten zodanig in het ongerede geraakt dat verder vuren daarmee onmogelijk werd. Hoewel een vuurmond ook defecten kan oplopen door ondeskundige bediening, komt het mij voor dat de kanon-

nen in kwestie deze mankementen reeds vertoonden voordat ze in actie kwamen. Dit vermoeden wordt gestaafd door het in het tweede deel van mijn artikel gememoreerde feit dat het sluitstuk van de 8 Staal bij Grubbenvorst bij een inspectie vastgeroest zat.[5] Dat men van hogerhand er rekening mee hield dat er wel eens iets aan de vuurmonden kon mankeren, blijkt uit de opmerkingen aan het slot van de notitie van de heer Tuynman dat de 8 Staal bij Broekhuizen in ieder geval nog aan een inspectie onderworpen zou worden. Uit zijn relaas blijkt verder dat niet alle stukscommandanten in voldoende mate ervaring hadden in het omgaan met het stuk, en het aan hen ondergeschikte bedieningspersoneel evenmin.
Het verslag van Dekkers legt nog een ander tekort bloot. Van de 8 Staal bij Broekhuizen vertelt hij namelijk dat deze niet voldoende gedekt en slecht gecamoufleerd stond opgesteld. Mogelijk was dit ook bij sommige van de overige vuurmonden het geval. In zeker vijf gevallen kwamen de in de Maaslinie opgestelde stukken 8 Staal onder zwaar vijandelijk vuur te liggen. Uiteraard was ook toentertijd na het afvuren van een schot de positie van een vuurmond, ook al staat deze goed verdekt opgesteld, min of meer 'verraden', maar de 8 Staal bij Katwijk bijvoorbeeld werd reeds beschoten voordat het zelf nog maar één keer had gevuurd, zodat mag worden geconcludeerd dat zeker ook in dit geval de positie van dit stuk vanaf de oostelijke Maasoever goed viel waar te nemen.
Tot slot nog enkele gegevens over de 8 Staal, die ik heb ontleend aan J. Albarda en F.L. Kroesen, **Nederlands geschut sinds 1677.** (Bussum, 1978) (Serie Militair Memoriael nr. 4), 38.

Type	-	getrokken achterlader
Materiaal	-	staal
Fabriek	-	Krupp
Kaliber	-	8,4 cm
Reminrichting	-	schoprem
Lengte kanonloop	-	2,3 m
Gewicht kanonloop	-	450 kg
Gewicht vuurmond	-	1030 kg
Aanvangsnelheid van het projectiel gemeten aan de monding	-	460 m/sec
Vuursnelheid	-	tot 5 minuten: 2 schoten per minuut
Munitie	-	kartets met 70 kogels van zink van 36,5 gram, 29 kogels van lood van 58 gram en 32 kogels van lood van 25,5 gram: verder buskruitgranaat, stalen brisantgranaat, granaatkartets met 195 kogels van 13 gram.
Gewicht projectiel	-	brisantgranaat 7,06 kg, granaatkartets 7,03 kg
Maximale dracht	-	5000 m
Tractie	-	6 paarden

Noten:
1. Mars et Historia XIV (1980-6) 201-205.
2. Eere-galerij van de Militaire Spectator. Heldenmoed van Nederlanders in den oorlog 10-14 mei 1940: 5. Het stuk Pag. bij Broekhuizen. Militaire Spectator CX (1941-10) 358-361.
3. Koninklijk Besluit dd. 15 juni 1946 no. 2.
4. Namelijk het kanon dat stond opgesteld bij 1-III-26 R.I., tegenover Arcen. Zie Mars et Historia XIV (1980-6) 204.
5. Ibidem.

J. ALBARDA

MILITAIRE GEDENKTEKENS (19)

Ad No. 352. De heer Schaede, lid van onze vereniging, heeft mij inmiddels bericht dat het beeldje wederom is teruggeplaatst, hoog aan de gevel van het Nieuwe De la Mar theater; een kleine bronzen mannenfiguur op bronzen piloon op stenen plaat met tekst: *'6 Januari 1945 zijn op deze plaats 5 Nederlanders ten offer gevallen aan de wraakzucht van de bezetters.'*

(Dit schrijven van de heer Schaede is weer een goed voorbeeld van samenwerking tussen de leden.)

375. Amsterdam. Hal Centraal Station. Gedenksteen W.H. Zeeman, onthuld door leden van de Documentatiegroep '40-'45 op 22 september 1984. Tekst: *'Hier viel voor onze vrijheid op 7 mei 1945 Willem Hendrik Zeeman, oud 22 jaar.'* Boven de tekst een vliegende vredesduif met palmtak. Links: een gebroken bloemstengel met vallende bloem. Ontwerp: Hein Krop, oud lid gevechtsgroep waartoe ook Zeeman behoorde. De Duitsers hebben op 7 mei 1945, twee dagen na de capitulatie, niet alleen op de Dam en in de Kalverstraat een bloedbad aangericht maar ook nabij het Centraal Station. Hierbij sneuvelde sergeant Zeeman.
Bron: Joh. Schaede en H. Romers van de N.S.
376. Amsterdam. President Krügerschool. Gedenkplaat. Ontwerp: onbekend.
377. Amsterdam. Prinsengracht. 'Anna Frank Huis'. In W.O. II zijn van de 80.000 joden die in Amsterdam woonden, 90% gedeporteerd en uitgemoord.
378. Amsterdam. Prins Hendrikkade, Victoria Hotel. Plaquette voor Wachtmeester van het 1 R.H.M. Jan de Jongh, gesneuveld op 7 mei 1945 tijdens het vuurgevecht tussen Duitsers en Amsterdammers. Gemaakt door de N.V. Metaalgieterij Holland. Geplaatst in 1947. Bron: SEOS.
379. Amsterdam. H.M. van Randwijkplantsoen. Het Hendrik Mattheus van Randwijk monument. Muur met tekst: *'Een volk dat voor tirannen zwicht zal meer dan lijf en goed verliezen. Dan dooft het licht.'* Gemaakt in 1970 door Gerda van der Laan. Bron: SEOS.
380. Amsterdam. De Reina Prinsen Geerligstraat. Plaquette. Zij werd geboren te Semarang op 7 oktober 1922 en gefusilleerd te Oranienburg op 24 november 1943. Haar naam is gegeven aan een letterkundige prijs voor jonge veelbelovende schrijvers en schrijfsters.
Bron: SEOS en 'De dag waarop mijn vader huilde', door Dick Hendrikse.
381. Amsterdam. Reguliersgracht 34. St. Joris en de draak. Verdere gegevens onbekend. Bron: SEOS.
382. Amsterdam. Admiraal De Ruyterweg 406. Reliëf. Verdere gegevens onbekend. Bron: SEOS.
383. Amsterdam. Schermerstraat 77 (Nieuwendam-West). Gevelsteen 'Vrede'. Ontwerp: Wilhelmus van Hoorn.
Bron: SEOS.
384. Amsterdam. Stadhuis. Beeldhouwwerk: Omgekomen Gemeentepersoneel in W.O. II. Ontwerp: Paul Ph. Koning.
385. Amsterdam. Voormalige Stadstim-

mertuinen 1c. *'Bezetters in actie'*. Ontwerp: Chris van Voorst. Bron: SEOS.

386. Amsterdam. Tugelaweg t/o 110. *'Het buikschot'*. Ontwerp: Adam Jansma. Bron: SEOS.

387. Amsterdam. Valkenburgerstraat 149. Gebouw *'De Leeuw'*. Beeldhouwwerk: gesneuvelde verzetsstrijders. Ontwerp: Cephas Stauthamer. Geplaatst 1947. Bron: SEOS.

388. Amsterdam. Hek Vondelpark. Amstelveenseweg. Gefusilleerde verzetsstrijders in W.O. II. Ontwerp: Fred. B.J. Jantzen. Bron: SEOS.

389. Amsterdam. Vossius gymnasium. Reliëf, herinnert aan de gevallen leerlingen van dit gymnasium. Ontwerp: Hans Reicher. Bron: SEOS.

390. Amsterdam. Weesperplein/Nieuwe Achtergracht. Plaquette. Drie figuren in ketenen, met tekst: *'In dit gebouw destijds de Joodsche invaliden werden op 1 maart 1943 - 24 Adar I 5703 de bewoners door den vijand ten dode weggevoerd, mede uit het ijzer hunner ketenen werd de staat Israël gesmeed.'* Ontwerp: Cephas Stauthamer. Geplaatst in 1950. Bron: SEOS.

391. Amsterdam. Diamantbeurs. Reliëf. Verdere gegevens onbekend. Bron: SEOS.

392. Amsterdam. Weesperzijde 99. Gedenksteen bevrijding Weesperzijdekwartier. 1957. Ontwerper: onbekend. Bron: SEOS.

393. Amsterdam. Westermarkt. Beeldje van Anna Frank. Ontwerp: Mari Andriessen in 1977. Initiatiefnemers tot het doen vervaardigen van dit beeldje zijn de heren Chr. Blom en G.P. de Neve, directeuren van de Amsterdamse uitgeverij Contact, die Anna Franks dagboek 'Het Achterhuis' hebben uitgegeven. Dit dagboek werd in achtendertig talen vertaald. Het beeldje werd onthuld op 14 maart 1977 door burgemeester Samkalden. Anna werd in augustus 1944 opgepakt en bezweek in Bergen-Belsen in maart 1945. Bron: SEOS.

394. Amsterdam. 1e Weteringplantsoen. Beeld, liggende mannenfiguur. Ontwerp: Gerrit Bolhuis in 1954. Aldaar werden als vergeldingsmaatregel op 12 maart 1945 zesendertig Nederlanders doodgeschoten. Het is een geschenk van de Heinekens Brouwerijen. Door de houding van het lichaam en de arm van de man wordt dit beeld in de volksmond 'de Keeper' genoemd. Bron: SEOS.

395. Amsterdam. Wiltzanglaan. Beeld zittende vrouwenfiguur. Ontwerp: Gerda Rueter in 1974.

396. Amsterdam. Witte de Withstraat 80. Plaquette. Tekst: Deze steen werd 25 juni 1945 geplaatst ter nagedachtenis van

JACOB MIEDEMA
DIRK BONS
ANTONIE PIETER BONS

die in het voorjaar 1945 door de Duitse overweldigers werden gefusilleerd.

ZIJ VIELEN VOOR
HET VADERLAND.

Ontwerp: Zaanhof. Lambertus Post. Bron: SEOS.

397. Amsterdam. Zomerdijkstraat 22. Reliëf. Tekst: *'Hier woonde, leefde en werkte GERRIT VAN DER VEEN, gefusilleerd 10 juni 1944 voor het vaderland.'* Bron: SEOS. Zie ook No. 333.

398. Amsterdam-Driemond. Dammerweg. Zuil. Verdere gegevens onbekend. Bron: SEOS.

399. Amsterdam. Amstel-Rozenoord. Gedenksteen fusilladeplaats. 1964. Ontwerper: onbekend. Bron: SEOS.

400. Andijk (N.H.). Bij het gemeentehuis. Twee vrouwenhanden die zich beschermend over een onderduiker uitstrekken. Geplaatst op 5 mei 1977, nadat het in 1949 aangeboden monument, geschonken door ex-onderduikers, door de tand des tijds was beschadigd. Ontwerp: R. Ligtvoet. Tekst: *'Verberg de verdrevene en vermeld de omzwervende niet.'* Bron: SEOS.

401. Anna Paulowna. Gemeentehuis. Plaquette. Ontwerp: H.J. Volten. Aangebracht in 1958. Bron: SEOS.

402. Apeldoorn. 'Groot Schuylenburg. Gedenksteen. Ontwerp: G. Post-Greve in

1969. Tekst: W.J. Aalders, J.J. Barendsen, R. van Gerrevink, B. Karreman, J. Schut, D.H. Wijma, K.H. Ingram, F/Sgt. R.A.F., R. Zurcher, U.S.A.A.F. Gefusilleerd 2-10-1944.

403. Apeldoorn. Oranjepark. Beeld: man met vlag, suggereert het naderende einde van de bezetting. Geplaatst in 1960. Beeldhouwer: C. Hund. Bron: SEOS.

404. Apeldoorn. Hal politiebureau. Gedenkplaat gevallenen van de politie 1940-1945. Ontwerp: G. Post-Greve. Tekst:
10-5-1940 5-5-1945
Gevallen voor de vrijheid: H. Klein 9-8-1944, H. Ouwejan 22-4-1945. Leden van het Apeldoornsche politiecorps.
Bron: eigen waarneming.

405. Apeldoorn. Prinsenpark-Verzetstrijderspark. Monument Japanse vrouwenkampen. Ontwerp: Frans Nix in 1971. Onthuld op 15 december 1971 door H.M. Koningin Juliana. Opdrachtgever: Stichting Nederlandse Slachtoffers Japanse Vrouwenkampen. Bron: 'Het Vaderland' van 16 december 1971 en SEOS.

406. Apeldoorn. Vóór de Koning Willem II kazerne. Beelden, twee mannen. De ene geeft de vrijheidstoorts over aan een ander omdat hij zelf gevallen is. Ontwerp: H.J. Etienne in 1949. Opschrift:
Korps Politie Troepen
1945-1950
Kon. Marechaussee
Indonesie 1946-1950
Bron: eigen waarneming.

407. Apeldoorn. De Nederlandse Politie Academie zal met ingang van 28 november 1984 verbonden worden met de naam van een verzetsstrijder uit de kringen van de politie. Het zal dan heten Samuël Esmeyer instituut. De jonge Esmeyer, alias 'Paul' was een ondergedoken politieman en bekwaamde zich als KP-leider op het gebied van overvallen op gevangenissen. Op 26-2-1944 had hij meegedaan met de overval op het politiebureau te Delft, waar enkele arrestanten werden bevrijd. Op 6-6-1944 bevrijdt hij met anderen 18 politieke gevangenen uit het Huis van Bewaring aan de Bergstraat te Rotterdam. Daarna op 24-10-1944 werden onder zijn leiding 46 gevangen verzetsmensen uit het bureau van politie aan het Haagse Veer te Rotterdam bevrijd. Het nieuwe plan bestond uit een overval op de *'Willem III'*, een zwaar bewaakt gebouw met vele Duitsers en een prikkeldraadversperring rondom. Hier zitten leden van de BS, die gevangen genomen waren te Utrecht in het gebouw van de Kamer van Koophandel toen zij daar aan een vergadering wilden deelnemen. Samen met zijn vriend 'Frank' (J. van Bynen) gaan zij op 28-11-1944 op verkenning uit, maar worden door een Duitse officier aangehouden. Paul probeert te schieten, maar wordt zelf neergeschoten en is op slag dood. Frank krijgt een buikschot en sterft in het hospitaal, het Sint Joseph gesticht. Twee dagen later worden door de Duitsers, als afschrikwekkend voorbeeld twaalf gevangenen uit hun cellen gehaald en doodgeschoten. Hierbij was ook een Amerikaanse vlieger, die ondergedoken was geweest. Hun namen staan op een gedenksteen nabij de Willem III kazerne naast de steen, die als opschrift heeft: 28 november 1944, J.v. Bijnen (Frank), S. Esmeyer (Paul).
Bron: Maandblad van het Korps Rijkspolitie. No. 9, mei 1984.

408. Appingedam. Wijkstraat. Erehof. Zuil met pelikaan. Geplaatst in 1954. Ontwerp: W.J. Valk (beeldhouwer) en Ir. G. Bosma. De pelikaan is het symbool van het dier dat zichzelf desnoods opoffert om zijn jongen te voeren. Bron: SEOS.

409. Appingedam. Raadhuis. Ontwerp: M. Meesters in 1946. Bron: SEOS.

410. Appingedam. Algemene begraafplaats. Zerkengroepering. Verder geen gegevens bekend. Bron: SEOS.

411. Archen (L.). Raadhuis. Plaquette. Ontwerp: A.J. Kropholler en R.J. Veendorp. Geplaatst 1952.

412. Arnemuiden (Z.). Sloedam. Zuil. Herinnert aan de Franse militairen, die

daar in de meidagen van 1940 zijn gesneuveld toen zij de Sloedam verdedigden. Ontwerp: E.W. Neughauer. 1948. Bron: SEOS.

413. Arnhem. Bevrijdingsbeeld op de Markt nabij de Koningstraat. Ontwerp: Gijs Jacobs van den Hof. Vallende mannenfiguur. Bron: SEOS.

414. Arnhem. Nabij het Provinciehuis. 'The Warrior'. Ontwerp: Henri Moore. Gemaakt voor de Sonsbeektentoonstellingen en daarna aangekocht door de Gemeente. Het vertoont een zittende man, die met zijn rechterarm afwerend een schild omhoog houdt, het beeld mist de linker arm en het linker been, ook heeft het geen rechter voet. Het gezicht is nauwelijks te onderscheiden, kortom, een griezelig geheel. Bron: SEOS en Gemeentearchief Arnhem.

415. Arnhem. Bij het Raadhuis. Phoenix. Ontwerp: Ossip Zadkine, 1955. Bron: SEOS.

H. den BEER POORTUGAEL

Fragmenten betreffende het militaire leven rond 1800

In een boekje uit 1880, *'Levensschets van D.J. den Beer Poortugael'*, door J.C.C. den Beer Poortugael (zoon van D.J.) komen een aantal fragmenten voor welke een indruk kunnen geven van het gebeuren op militair gebied in die tijd.

Het eerste fragment gaat over de vader van D.J. Mr. J.C.C. den Beer Poortugael, wonende op de Duinoog (later Duno genaamd) bij Arnhem, Chef der eerste Divisie van het Ministerie van Justitie en Politie en kapitein bij het legioen Bataven. Het fragment is als volgt:

'Het volgend jaar (1799, J.C.C. was toen 24 jaar) vond hem als ambteloos burger met gade en twee kinderen op den Duinoog bij Arnhem, in stille letteroefeningen verdiept, met zijn 'Dichtpogingen', dat jaar uitgekomen, voor de pers gereed, toen op het onverwachts de tijding van de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland die rust verstoorde. Hij was er toch de man niet naar om zijn liefde tot het Vaderland alleen te toonen met woorden of ontboezemingen. Gade en kroost verlatende, gaf hij onmiddellijk gehoor aan de oproeping voor de vrijwillige wapening, en wij zien hem aan den bloedigen slag van Bergen en aan dien van Castricum deelnemen, als Kapitein bij het 2e Bataillon van het Legioen Bataven.

Een brief, twee dage na eerstgemelden veldslag aan zijne echtgenoot gezonden, wordt hierbij gevoegd, daar het mij gebleken is dat van dien tijd weinige schrifturen van ooggetuigen bestaan en zelfs het weinige somtijds eene te waardeeren aanwijzing geeft.'

Volgt de brief:

Alkmaer 21 Sept. 1799.

Gisterenavond ontving ik beide uwe brieven van den 16den en 18den gelijkstondig - hoe regt aangenaam was mij de eerste - hoe diep grievend de laatste (behelst zakelijke ongunstige berichten) - ik heb thans een uurtje tijd, ik zal ze beiden beantwoorden. Het deed mij veel plaisir te bespeuren dat mijn lieve vrouw zoo politiq schrijft, dit toont dat zij zich ook aan het lot der republ. laet gelegen liggen en uw oordeel over verscheiden puncten vond ik waerachtig zeer juist. ik bedank u voor het fijne compliment dat gij mij maakt.

Het mystere van mijn reis zal ik u dood eenvoudig Expliceeren. Gij weet dat ik van Duinoog reed; de poort was te Utr. reeds gesloten toen ik aenkwam, ik klopte derhalve in een herberg in de voorstad de

hospes op en logeerde daar tot ik 's morgens vroeg mijn reis vervolgde, derhalve geen tijd had bij Stoel aentegaen.
Ik besluit uit beide brieven dat gij er twee welke ik u gescreven heb noch niet ontvangen hebt, de eene uit een voorpost te Oudorp - de andre op de Bataille, waervan ik u thans meer schrijven zal (Slag bij Bergen, 19 september 1799).
's Nagts om drie uur wierd er voor de franschen alarm geslagen en om vijf uuren voor ons algemeen alarm. De Russen en Engelschen hadden ons met woede op alle puncten geattaqueerd en ons tot een uur boven Alkmaer teruggedreven. Hier hielde wij stand en Dumonceau kwam ter rechter tijd uit het centrum den vijand in de flanken aanvallen. Deeze manoeuvre ondersteunde ons. Wij rukten met een nieuwe moed voorwaerds en hieuwen links en rechts alles om ons neder. Ons volk vuurde als Bakovens . . . maer kan ik u al de akligheid van een Bataille schilderen? Verbeeld u een spatie ter lengte als onze groote kamer op Duinoog geheel bezaeit met lijken en gekwetsten en dat er in die distantie wel 80 lagen - waer wij de oogen heen wendden overal zagen wij gestorvenen en stervenden. Tweemaal is mijn klein hoezaerpaerdje, dat ik hier gebruik om dienst te doen over een hoop lijken gestruikelt - hier lagen verbroken geweeren, daer gebrooken raders van waegens, hier en daer wapperde een vaendel en 't heesch geschreeuw en gekerm overschreeuwde soms het gebulder van kanon en schietgeweer. Door wolken van damp streefden wij voorwaerts en menige kogel snorde langs mij heen: ik bleef echter bedaerd en hielt moed maer voelde met dat alles een teder menschlijk hart kloppen; ik kreeg order om een wagen te escorteren naar 't midden van 't vuur en het gelukte ons dezelve ter plaetse zijner bestemming te brengen.
Bij deeze gelegenheid overmeesterden ik en een onzer Rotterdammers een Russisch Collonel, wien ik gevangen deed wegbrengen, zijn bebloedde sponton heb ik tot een gedagtenis medegenomen. Cleem Kugenius heeft zich zeer gedistingueert; twee russen heeft hij van 't paerd geschoten en schoon zelf gequetst egter hunne paerden meegenomen. Wij hebben o.a. een serjeant verlooren, dien ik zeer bijzonder kende, zijnde Joost van Dijk een rotterdammer, die met mij gepasseerde winter in den Haag gewerkt heeft; hij is met roem gesneuveld, verscheiden zijn er gequetst en vier man met een onderofficier, zijnde burger Jagers van Zwolle zijn krijgsgevangen gemaekt, dat ons hartelijk leed doet. Wij hebben hier 1400 zo Russen als Engelschen krijgsgevangen binnengebragt, waer onder de Russische General en Chef Hermann, drie vaendels en 13 stukken geschut veroverd, behalve de tallooze geblesseerden; de nog talloozer dooden hebben wij op 't slagveld gelaeten. De vallende avond maekte een einde aan de slagting. Vermoeid en bestoven keerde ik binnen de stad terug waer wij tot in de nagt onder de wapens bleven en 's andren daags om vif uuren weêr onder 't geweer kwamen. Wij hebben weinig rust en weinig tijd om geregeld te schrijven.
Jul Sobbe is door een kanonskogel het hoofd afgeschoten en de brave Dumonceau gekwetst. Kuchenius ligt in 't hospitaal. Ziedaer een flauwe schets van de Batille. De Russen zijn naer volk en hebben schier geen kledren aen 't lijf - zij zien er nog wel 80 pCt. erger uit als de gemeenste franschen die ik immer zag. Zij zijn wreed en plunderziek hebbende in Schoreldam kindren aen hunne lange Bajonetten geregen en gruwelijke wreedheden aen vrouwen en meisjes gepleegt, Schoreldam is tot de grond toe afgebrand. Wee ons zoo zij immer in ons Vaderland drongen. Onze armée is dus meester van het slagveld gebleven - maer heeft egter veel, zeer veel geleden. Van de 7e halve brigade zijn 2 Bataillons gesmolten en van de brave jagers van Chassé is nauwelijks 60 man en geen een officier meer over. Zij allen zijn met roem gevallen.
Nu nog iets over de fatale brief . . . .

Kusch mijne kindren en zijt voor de eeuwigheid verzekerd van mijne standvastige liefde en ongekrenkte trouw.

J.C.C. d B P. fungd. adjudt. majoor

Zo mijn brief u niet ter hand gekomen was is thans mijn adres ten huize van J. de Gooijer op 't Heilige Land te Alkmaar.'

Het adres van een andere brief luidde: J.C.C. d B P Capitein bij 't 2e Bataillon van 't Legioen Bataven in guarnisoen te Haerlem ten huize van den manken kamerbehanger Hesse in de Zijlstraat.
Het andere fragment gaat over de zoon D.J., geboren 1800, in 1831 tijdens de Tiendaagse Veldtocht eerste Luitenant, commandant van een peloton Vrijwillige Jagers der Leidsche Hoogeschool en onderscheiden met de M.W.O.

'In 1813 stond dus de dertienjarige knaap vaderloos . . . Wat zou van den jongeling, die nog zoo weinig had geleerd, geworden zijn, indien niet de raad eener verstandige moeder en de herinnering aan wat zijn Vader was geweest en had gedaan, maar vooral diens woord:'Ploeg uw akker in uw lente' den jongeling zelf niet hadden doen haken naar eene andere omgeving, eene andere bestemming, vooral naar arbeid des geestes.
Zijn oudere broeder, thans gepensioneerd Luitenant-Kolonel der Artillerie, was, na evenals hij het Gymnasium te hebben verlaten, als Kadet der Artillerie te Delft in militairen dienst getreden. Met voorliefde werd ook door hem de militaire loopbaan gekozen en dus pogingen aangewend om op de Artillerie- en Genieschool te Delft als Kadet te worden aangenomen. Het tijdstip was daartoe echter ongunstig. Billijkheidshalve schenen toen aspiranten uit de zuidelijke Nederlanden te moeten worden geplaatst, alvorens de beurt aan die uit de noordelijke provinciën kon komen. Wachten scheen minder raadzaam; liever greep men dus de gelegenheid aan, die zich voordeed, om als Kadet bij het Bataljon Jagers No. 35 van de 16e Afdeeling Infanterie in dienst te treden.
Den 27sten December 1817 werd hij alzoo bij dat Jager-bataljon Kadet.
Na een kort verblijf bij het Depôt der Afdeeling te Gent, werd hem Yperen, waar de Staf zich bevond, als garnizoensplaats aangewezen. Voor ontwikkeling van militairen geest, goede vormen en toon was die plaatsing als uitgezocht.
De Kolonel de Jongh - militair op end op - had voor Waterloo de 3e klasse van de Militaire Willemsorde ontvangen; de Commandant van het Jager-bataljon, de helft van de Kapiteins en eenige Luitenants droegen het Legioen van Eer, in Napoleon's veldslagen verdiend. Vooral bij deze Afdeeling heerschte in hooge mate de militaire 'chic' van dien tijd, en hoe dikwerf mijn vader later het uitrukken van de Afdeeling beschreef, het was altijd met welgevallen en met droeve herinnering tevens aan het schoone verleden, dat, volgens hem, bij veel meer poëzie ook meer innerlijke waarde bezat.

Met zulke levendige kleuren werd mij dat schoone korps dan afgemaald, dat ik het als 't ware zag defileeren. Een 'tête de régiment', zoo als Longuet ze in zijn Méditations de caserne beschrijft. Voorop de reusachtige tamboer-majoor met zijne traditioneelen stok en de 'Bijlenmannen' met hunne echt of valsche, lange baarden; vervolgens een uitgelezen korps muziekanten, waarvan de dragers der met afhangende paardenstaarten versierde halve manen en bellen, alsmede de bekkenslagers Mooren waren, die in hun fantastisch costuum van witte met rood afgezette wollen stof, waarop hunne zwarte tronies sterk afstaken, door voortdurende grillige bewegingen met hunne glinsterende koperen instrumenten, elken zonnestraal schenen te willen opvangen en weerkaatsen. Dan kwam de Kolonel op zijn prachtigen Andalusiër uitmuntend bereden, een Chef, die met zijn Ridderkruis op de borst, dat ieder wist hoe welverdiend het was, achting en vertrouwen afdwong, voorts het Jager-bataljon, omstreeks 800 man sterk, allen vrijwilligers, waarvan verscheidene evenals met een deel van het Kader het geval was; onder den grooten Keizer op verschillende slagvelden van Europa hadden gestreden en waarbij de tradities van den 'Petit Caporal' levendig waren gebleven; eindelijk de bataljons der militie en

achteraan de marketensters, waarvan één, door een ieder 'la mère' genoemd, bekend als zij was voor hare bijzondere zorgen voor 'ses enfants' tijdens den Russischen veldtocht, dien ze op haar Kozakkenpaardje mede had bijgewoond. Is het te verwonderen dat dit alles aangrijpend moet zijn geweest voor het voor indrukken zoo vatbaar gemoed van den jeugdigen, uit Gouda nieuw aangekomen Kadet. De jongere officieren van het Jager-bataljon behoorden allen tot de voornaamste Belgische familiën. Men had er bij een Graaf de Limingue, een Bar. van Rode van Schellenbroek, Graaf de Cupers van Remenan, de Pottelsberghe e.a. Omgang en gesprekken konden niet nalaten hun invloed te doen gelden, temeer daar het de begeerte van den Kolonel de Jongh was, dat de Kadets niet de kazerne, maar kamers in de stad bewoonden, dat zij buiten dienst officiers-uniform - natuurlijk zonder het distinctief - droegen, aan de officierstafel dineerden, lid van de Societeit waren en de bals, assemblées en recepties bijwoonden. De tenue voor die partijen was steeds in rok, korte wit cachemieren pantalon met gouden gespen, zijden kousen en fantasiedegen.

Bij het beoordelen van die maatregelen houde men in het oog, dat het gewone leven, zelfs de uitspanningen, toen veel minder kostten dan thans, en men bijv. voor 12 redoutes, 12 comedies en 12 concerten te zamen slechts één dag traktement behoefde te betalen. Die maatregelen werkten heilzaam, want de kadet bleef er een fatsoenlijk man door, en zij hielden hem terug van andere min beschaafde gezelschappen.

De zucht tot beoefening van wetenschap, dicht- en letterkunde deed hem tevens den omvang zoeken van hen, die zich daarmede verledigden, vooral van den Luitenant O.J. Stieltjes, later Kolonel der Artillerie en van den als Generaal gepensioneerden toenmalige Luitenant C.A. Oudemans. Met den laatsten vooral werden gansche avonden doorgebracht onder het lezen van dichters, en wanneer ik thans zijne Dichterlijke Adversaria uit die dagen, welke voor mij liggen, opensla, dan spreekt dat lijvige, volgeschreven boek tot mij van den tijd, toen daar de negentienjarige kadet-Sergeant een gedeelte van zijne nachten wijdde aan zijne lievelingsdichters; dan leer ik hem kennen, die hem toen het meest bekoorden en vind, bij blad aan blad, de namen van Vondel, Antonides, Bilderdijk, Feith, Helmers en Bellamy . . .'

VAN GARNISAIRES EN KRANKZINNIGEN

Bien etonné de se trouver ensemble? Mogelijk. Het op 55-jarige leeftijd verlaten van de militaire dienst heeft mij doen besluiten, naast andere bezigheden, enige tijd te besteden aan de bestudering van het Nederlands recht. Hierbij had ik wel verwacht, met name bij Straf- en Procesrecht, iets over bevoegdheden van leden van het Wapen der Koninklijke Marechaussee of het inroepen van bijstand van de Krijgsmacht tegen te komen, maar zoals wel meer, doken deze aangelegenheden op onverwachte momenten op.

Bij de bestudering van het Fiscale recht deed zich de behoefte voor enige oude wetten te bestuderen en zo kwam ik terecht bij het *'Handboek ten dienste van het Wapen der Koninklijke Marechaussée, samengesteld door den Oud-Kolonel C.A. Prins van het Wapen.'* 1907.

Hierin is op bladzijden 69 en 70 onder Invordering van de Belastingen het volgende te lezen:

'De wet van 22 Mei 1845, S. 22, regelt de invordering van 's Rijks directe belastingen . . . Onwillige betalers worden tot betaling gedwongen, waartoe dwangbevelen kunnen worden afgegeven. Te dien aanzien luidt voorts art. 17 als volgt: Alvorens tot de uitvaardiging van dwangbevelen tegen achterlijke (bedoeld zal zijn achterstallige) belastingschuldigen over te gaan, kan de ontvanger, op daartoe bekomen machtiging van den kantonrechter, den nalatige, mits hem daarvan ten minste 24 uren te voren schriftelijk kennis gevende, door inlegering tot betaling dwingen, en hem te dien einde een krijgsman zenden, voorzien van een bevel tot inlegering,

hetwelk door den ontvanger uitgevaardigd en door het hoofd van het plaatselijk bestuur voor gezien geteekend wordt. In de aanvrage, ter bekoming van deze machtiging, worden vermeld de persoon of personen bij wie de inlegering zal plaats hebben, met opgave hunner woonplaats.. De belastingschuldige is verplicht aan den ingelegerde huisvesting, een nachtleger, voeding en eene plaats aan den gemeenen haard te geven, benevens vijftig cents daags; gedeelten van dagen voor geheelen gerekend. De inlegering mag slechts tien volle dagen worden voortgezet. Indien de nalatige binnen dien tijd het gevorderde, met inbegrip der kosten, voldoet, wordt de ingelegerde door den ontvanger dadelijk teruggeroepen . . .'

De in dit artikel bedoelde inlegering wordt garnisaire genoemd. De Marechaussée mag daarvoor niet worden gebezigd (M.v.O. 6 maart 1893, IIe Afd. No. 30).
De Hooggeleerde docent voor het vak Fiscaal recht had nog nimmer van het woord garnisaire gehoord en kon voor zijn documentatie worden verblijd met een copie uit het onvolprezen 'Handboek'.

Bij een ander vak kwam de Krankzinnigenwet van 27 april 1884 (zojuist de eerbiedwaardige leeftijd van 100 jaar bereikt hebbende) ter sprake. Bij art. 12 van deze wet, handelende over de bevoegdheid van de Officier van Justitie voor machtiging tot plaatsing van een krankzinnige in een gesticht is de volgende noot geplaatst:
'1) . . . Het is den schrijver van dit handboek persoonlijk herhaaldelijk gebleken, dat een schriele bloedverwant of een schriel gemeentebestuur, om de kosten van eene behoorlijke verpleging van een krankzinnige in een gesticht uit te sparen, toelieten dat de lijder, voor wien opneming in een gesticht hoogst noodzakelijk was, in huis werd opgesloten op afkeurenswaardige wijze. Op dadelijke kennisgeving aan den officier van justitie, werd in die gevallen terstond aan dien toestand een einde gemaakt. Het is de plicht der Marechaussée om mede te werken tot een goede uitvoering dezer wet, door onmiddellijk kennis te geven aan den officier van justitie wanneer het blijkt dat een krankzinnige buiten een gesticht, voortdurend of tijdelijk wordt opgesloten of op andere wijze van zijne vrijheid beroofd, zonder dat daarvan de kennisgeving, bedoeld in art. 3, is gedaan. Op deze aangelegenheid moet door ieder in zijn ressort steeds met zorg worden gelet. Ook van andere afwijkingen der voorschriften van deze wet die ter kennis komen, of wanneer blijkt dat een krankzinnige wordt verwaarloosd, moet aan den officier van justitie worden kennis gegeven . . .'

In de laatste tien jaren is veel geschreven over de rechteloosheid van psychiatrische patiënten en onjuist optreden van Justitie en psychiaters ten aanzien van deze patiënten. Deze geluiden kwamen veelal van de zijde van de sociale advocatuur, de anti-psychiatrie, de Patiëntenbewegingen, de Cliëntenbond etc.
Het Wapen, daarin met verve voorgegaan door de oud-kolonel Prins, liep in 1907 al voorop in het beschermen van de rechten van de personae miserabiles. Waarvan acte!

VOORJAARSEXCURSIE

Let op het volgende nummer!

G.H.O. de WIT

De Stuarttank in de Bernhardkazerne (I)

In 1978 werd in de Historische Verzameling Cavalerie te Amersfoort een Stuarttank opgenomen die bemanningen heeft gehad uit diverse legers, te weten: the Indian Army, het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, de Koninklijke Landmacht en de Tentara Nasional Indonesia. Bij speciale gelegenheden draaft de vechtwagen nog op. Om de veteraan wat beter te doen kennen schreef ik voor de huidige generatie cavaleristen in de KL onderstaand artikel, dat gepubliceerd werd in het Mededelingenblad Officieren Cavalerie. De redactie van Stabelan, het KNIL-artillerieblad, dat ook artikelen over andere wapens plaatst, vroeg het te mogen overnemen en daarmee bereikte ik ook de oude generatie van de KNIL-pantsertroepen, die destijds niet alleen de Stuarts bemande, maar deze op haar beurt overdroeg aan de KL-huzaren van Boreel, na hen er zelf eerst op te hebben bekwaamd. Deze jonkies van toen zijn nu rëunisten en het zal hen verheugen, dat ook de redactie van Mars et Historia belangstelling heeft voor een stukje over hun historie.

Tank 'Bima' in, of liever uit de bocht

(Na de Tweede Wereldoorlog droegen vele tanks - die in het KNIL vechtwagens werden genoemd - namen van gesneuvelden uit 1942 in de strijd tegen de japs op Java. Toen in 1946 de Ambonese soldaat Bima van de KNIL-pantsertroepen omkwam in een wijk van Batavia, voordat het Jakarta heette, werd ook diens naam aan een Stuart gegeven.)

Van alle wagens waren de rupsbanden versleten. In alle landen waar Stuarts hadden geopereerd waren oorlogsdumps vol nieuwe rupsen en blokken. Deze mochten echter niet worden geleverd aan de strijdende partijen. En dus ging men op Java over tot revideren, dat wil zeggen, de stalen schakels van nieuwe rubberen zolen voorzien. Maar dan mocht de schakel zelf niet versleten zijn doordat men er te lang mee had gereden. En dat was met de zo oude vechtwagens dikwijls wèl gebeurd. Eén zo'n zwakke schakel was kennelijk door de strenge controle geglipt en als nieuw blok geplaatst in een bij het 6e Eskadron Vechtwagens KL/KNIL te Poerwokerto op Midden Java afgeleverde rupsband. (Het eskadron had daar in mei en juni 1948 het 2e Esk Vew KNIL van kapitein C.A. Heshusius afgelost en het materiaal overgenomen). En zo kon het gebeuren dat op 14 augustus tank 'Bima' van het 1e peloton op volle snelheid oefenend, in een flauwe bocht van een verhoogde weg door een brekende rupsbandschakel opeens van het steile talud af daverde en over de kop sloeg. Wachtmeester Den Heyer, die op de wagen zat in plaats van er half in, kwam er nu helemaal onder terecht, maar dankte het behoud van zijn leven aan een ondiepe kuil waarin hij neersmakte voordat de tank hem bedekte. Door twee andere werd de 'Bima' overeind getrokken en reed 's avonds op eigen kracht terug met een goede nieuwe schakel en een afgescheurd koepeldeksel. En met aan boord de rest van de gekneusde bemanning, te weten: tankschutter Eshuis, seiner/boegschutter Faber en tankbestuurder Flierman (een huzaar die nog kon paardrijden). De bont en blauwe tankcommandant was al eerder afgevoerd om bij te komen van de schok. Hij had ook inwendige kneuzingen opgelopen en kreeg op medisch advies uiteindelijk een andere functie. Eshuis werd korporaal en tankcommandant, huzaar Faber schutter en als seiner /boegschutter nam huzaar Van Hemert uit het verbindingspeloton tijdelijk de opengevallen plaats in. Dat 'tijdelijk' duurde overi-

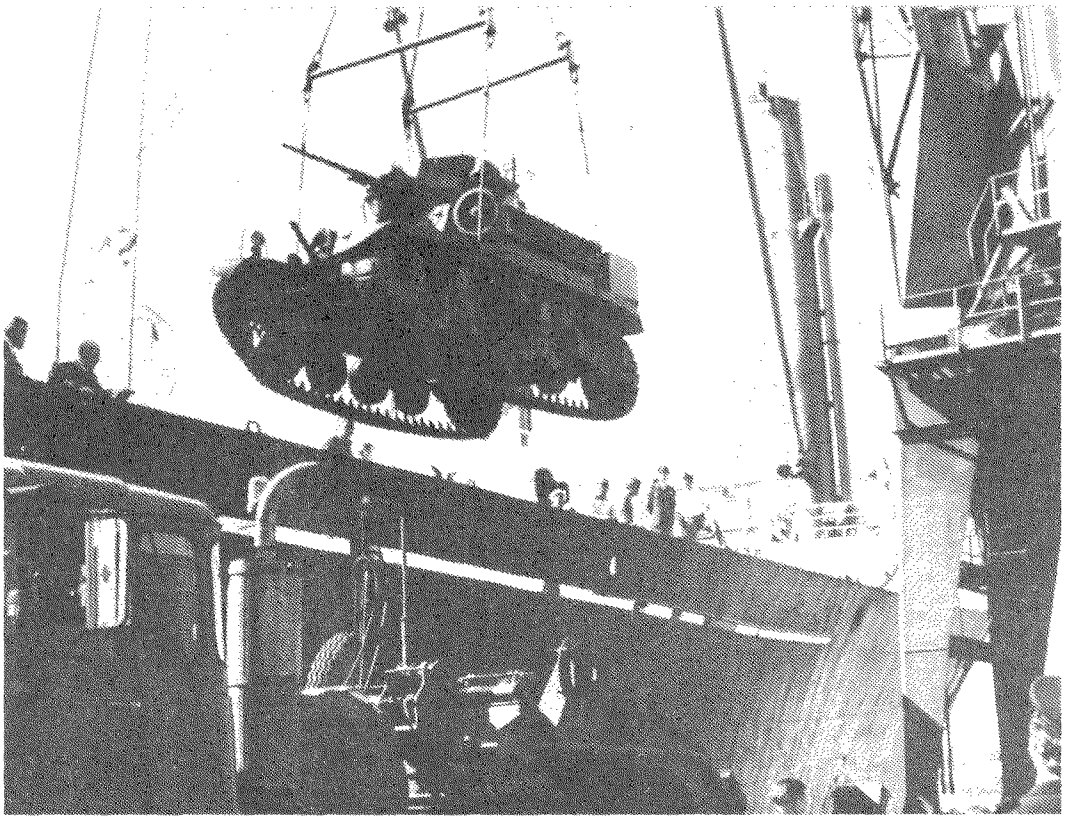

De Stuarttank, hangende in de takels van een kraan aan de Amsterdamse Vlothaven, waar de schepen van de rederij Djakarta Lloyd, welke de wagen als deklading vervoerde, afmeerde. Zomer 1978.

gens vrij lang. (Ook hij werd later korporaal en aan hem zijn vele van de foto's te danken bij dit artikel).

Detachering bij de 'Andjing NICA' te Gombong

Bij de aanvang van de tweede politiële actie op 19 december 1948 was het 1e peloton tanks (drie Stuarts versterkt met een gepantserde 3/4-tons verbindingswagen en twee ongepantserde voor munitie en menage, brandstof en bagage voor vier dagen en 500 km) onder commando van reserve tweede luitenant Kapteyn senior gedetacheerd bij het KNIL-bataljon infanterie V. Het mouwembleem daar was een grauwende hondekop en daarom noemde de tegenpartij hen de honden van de Nederlands-Indische Civiele Administratie (na 1945 de naam van het nieuwe Nederlandse gezag).
Het peloton werd toegevoegd aan de 1e compagnie onder commando van de eerste luitenant Lapré (later ridder MWO 4). Deze combinatie zou als voorcompagnie over de verkeersweg van Gombong naar het doel Poerworedjo (60 km oostwaarts) uitbreken. Ook de 2e compagnie zou als voorcompagnie de demarcatielijn doorbreken, maar dan over de spoorbaan op een speciale trein van platte wagens met zandzakken en de stoomlocomotief in het midden. Verkeersweg en spoorbaan lagen min of meer evenwijdig naast elkaar. Inlichtingen en verkenningen hadden uitgewezen dat vooral op de weg tankvallen en versperringen waren aangebracht en bruggen vernield terwijl landmijnen en voorgekapte bomen een en ander nog zouden verergeren. De spoorbaan daarentegen was in goede staat maar vooral bij de bruggen van mijnen voorzien. Overste 'Piet' van Santen, de bataljonscommandant (later MWO 4) had beide voorcompagnieën opdracht gegeven

Stuarttanks van het peloton 1 - Vew 6 KL/KNIL, ingedeeld bij een compagnie van het KNIL-bataljons Inf V 'Andjing NICA' in december 1948 tijdens de 2e politiële actie op Java.

zo snel mogelijk door te stoten, desnoods onafhankelijk van elkaar. Ik beperk mij hieronder zoveel mogelijk tot de verrichtingen van tank 'Bima', die als enige van het peloton op het doel aankwam.

Uitbraak

Om te voorkomen, dat de tegenpartij bij haar aftocht achter zich de zaak nog meer zou vernielen, moest deze op de hielen worden gevolgd. Maar bij elk treffen en dus oponthoud kreeg de vijand even de tijd verderop een brug te doen springen. De infanterie ging dan te voet verder en de rupsvoertuigen (brencarriers en tanks) zochten zich een weg door het terrein, terwijl de wielvoertuigen moesten wachten tot de meerijdende genietroepen de doortocht hadden hersteld. Dat duurde soms uren.
Bij de achtervolging werden de achtervolgden wel eens ingehaald (sommigen zaten in karretjes met een hitje ervoor), maar meermalen liep het voor hen goed af. De tankkanonnen werden niet gebruikt en de andere wapens weinig omdat men met dat gehobbel niet kon richten. Het plotseling uit de bocht opdoemende monster met brullende motor en loeiende sirene was al voldoende om het moreel te schokken.

Bruggen gevaarlijker dan de vijand

Op een gegeven ogenblik zakte een bij de wegcompagnie ingedeelde oplegger met bulldozer en al door een verwaarloosde brug, waardoor alles erachter werd afgesneden; ook het brugslagmateriaal voor verderop en vrijwel alle wielvoertuigen van de infanterie. Met één peloton opgezeten infanterie op drie carriers en drie tanks joeg het voorste deel verder naar Keboemen (21 km). Daar stond de treincompagnie al enige uren omdat de stoomketel van de locomotief had moeten worden bijgevuld met blikken water uit de rivier en daarna opgestookt met hout.

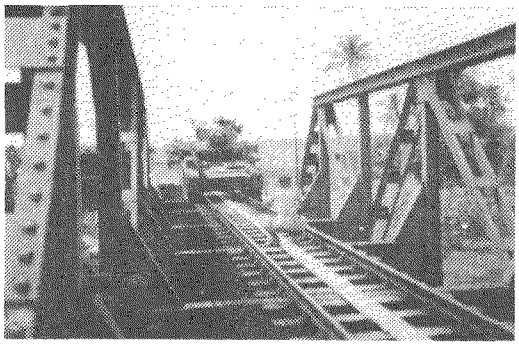

Adembenemend precisiewerk van pelotonscommandant Kapteyn sr. en tankbestuurder Flierman van de 'Bima' (Let eens op de rupsband en de bielsrand). Onder deze (tweede) tank brokkelden zoveel verrotte stukken biels af dat de derde en laatste terug moest keren.

De over de kop geslagen Stuarttank 'Bima', die bovenop de tankcommandant ging liggen, toen deze in een ondiepe kuil werd gesmakt. Hier geeft de pelotonscommandant, luitenant Kapteyn sr. aanwijzingen voor de redding.

Huzaar/tankbestuurder Flierman en een KNIL-soldaat/mortierist met afgebroken bielsbrokken na de oversteek van tank 'Bima'.

Voorbij Keboemen stuitte de wegcompagnie, of wat er nog van over was, op een half vergane verkeersbrug die geen tanks kon dragen. Daarom maakten deze een wel erg riskante rit over de ernaast liggende spoorbrug. Daarvan braken de bielzen soms onder de rupsen af. Bij de volgende spoorbrug zelfs zoveel dat tank 'Beer' als laatste met wachtmeester Hermans er niet meer over kon en moest worden achtergelaten met de opgezeten infanterie als beveiliging.
Verdachte punten werden op mijnen onderzocht. Als de verdenking terecht was, bleek dat ook wel uit het geschiet van sluipschutters die de plek onder vuur hielden. Het gaf oponthoud en daarom bereikte de wegcompagnie pas tegen 13.30 uur Premboen (17 km). Toch nog vroeg genoeg om een munitietrein van de tegenpartij te verrassen die gereed stond om weg te rijden. De wacht ging er vandoor en de munitie werd opgeblazen door de pioniers.
Omdat er geen radioverbinding met de bataljonsstaf mogelijk was door de afstand en het slechte weer, schreef luitenant Lapré in code op het stationsgebouw dat hij door ging naar Poerworedjo, het einddoel op nog 22 km ongeveer. Een bericht dat 's avonds inderdaad werd opgemerkt door de staf in de treincolonne, en waarop ook werd gereageerd zoals wij zullen zien. Na enige weerstand in het al brandende Koetoardjo (13 km) ging het overgebleven gedeelte van de wegcompagnie door. Wellicht iets te haastig voor de tank achteraan (wachtmeester Sluis) want de vijand zag kans tussen zijn tank 'Betuwe' en de andere wagens nog net een brug op te blazen. De aldus afgesneden wagen trok met de ingezeten cavaleristen en opgezeten infanteristen terug naar Premboen. De tegenpartij kon doorgaan met brandstichten. Vooral de Chinese middenstand moest het dan ontgelden want er werd altijd flink bij geplunderd.

Doorgaan met wat er over is!

De wegcompagnie bestond nu nog maar uit 43 man op een derde deel van het oorspronkelijke aantal voertuigen, waaronder slechts één tank, de 'Bima' met korporaal Eshuis als commandant er in en de pelotonscommandant, luitenant Kapteyn sr. op het achterdek. Onderweg werd een met zware bommen ondermijnde brug gered door de voortref-

Tankcommandant Eshuis (zonder baret) en seiner/boegschutter Van Hemert voor de 'Bima'. Boven: tankbestuurder Flierman (een cavalerist die ook met paarden om kon gaan). De foto werd genomen door schutter Faber, die in augustus '49 sneuvelde, in deze tank.

felijke stormpioniercommandant, sergeant Kriesels (later Bronzen Kruis), die zich onderscheidde door naar de overkant te rennen en een nog maar vijf centimeter korte lont te doven. Ondanks het feit dat ook verder nog alle bruggen waren ondermijnd - de laatste voor Poerworedjo zelfs met tien bommen - werd het gevechtsdoel van die dag even voor het invallen van de duisternis bereikt. De verrassing was volkomen maar bij het binnendringen van de plaats werd er toch stevig gevochten. Tank 'Bima' kreeg een treffer in een koplamp. Toen de tegenpartij brand begon te stichten kruiste luitenant Lapré met het nog beschikbare materieel in razend tempo door het stadje voor een nummertje machtsvertoon. Het hielp: de brandjes werden zelfs gedoofd, waaruit bleek dat niet iedereen meedeed aan de verschroeide aarde tactiek waarmee de eigen stad werd getroffen. In het militaire kampement (van het vooroorlogse KNIL) vond men magazijnen vol munitie en bommen. Poerworedjo was op het nippertje behouden gebleven door een moedige en doortastende actie, waarin tank 'Bima' een belangrijke rol had gespeeld. (Voor alle zekerheid had Lapré ook gekeken naar een zes kilometer verderop gelegen grote brug voor een eventuele opmars de volgende dag. Daar vond men in het donker twaalf mijnen. Twee carriers werden achtergelaten als bewaking). Alles was rustig toen ver na middernacht de treincompagnie het station binnenstoomde met de bataljonscommandant aan boord die de in code geschreven boodschap op het station Premboen had ontcijferd en toen, ondanks alle risico's eraan verbonden, bij donker had doen doorrijden omdat hij zich zorgen maakte over zijn wegcompagnie die met steeds minder toch door was gegaan. Hij trof die uiterst vermoeid aan maar met een geweldig moreel. De toenmalige tankcommandant J. Eshuis bewaart nog steeds een knipsel uit een krant op Java dat hierbij is afgedrukt. De bemanning van tank 'Bima' zou daaraan kunnen toevoegen: *'Daar waren wij bij . . . in de spits.'*

(Wordt vervolgd)

Mr. F.J.J. BESIER

Een zeldzaam jubileum van Moed, Beleid en Trouw

Een courantenbericht van 15 november 1930 maakt melding van een feestviering bij de familie Le Cocq d'Armandville wegens het honderdjarig behoud van de Militaire Willemsorde bij deze familie - vader, zoon, kleinzoon - beginnende met de onderscheiding van luitenant-kolonel P.F.A. Le Cocq d'Armandville op 16 november 1830 toegekend tijdens de Tiendaagse Veldtocht. Het bericht wekt niet alleen bewondering, doch ook enige verwondering, daar deze veldtocht pas in augustus 1831 plaats vond en genoemde ridder M.W.O. geboortig was in 1807, dus ook in die tijden rijkelijk jong voor een hoofdofficiersrang.
Genealogisch onderzoek en naspeuring in de stamboeken leverde een alleszins prijzenswaardig verhaal op van militaire wapenfeiten en andere loffelijke gebeurlijkheden, zij het dat er tussen 1886 en 1898 geen ridder M.W.O. in genoemde familie aanwezig was.

Het geslacht Le Cocq d'Armandville is reeds in de zeventiende eeuw nawijsbaar in Normandië. In de roerige tijden der Franse revolutie kwam de marine-officier Pierre François Denis le Cocq (1773-1850) via Engeland in Holland terecht, monsterde in 1803 bij de Kaaprederij 'De Bataafsche' en trad in 1805 in Amsterdam in het huwelijk. In 1809 werd hij kapitein der artillerie, in 1811 politiecommissaris te Amsterdam, in 1817 te Den Helder, tenslotte in 1826 inspecteur der in- en uitgaande rechten in Oost-Vlaanderen.
Zijn zoon Pierre François Athanase le Cocq d'Armandville (1807-1884) was in 1830 eerste luitenant bij de 10e afd. Infanterie, die deel uitmaakte van de brigade van Gen. Maj. Schuurman. Deze brigade, waarin veel Zuidnederlanders dienden, vormde in september 1830 de middencolonne, die door de Schaerbeekse poort van Brussel naar het Koninklijk Paleis oprukte. De toentertijd zeer summiere mutatie van de hem verleende onderscheiding luidt: *'in 1830 bij het Vereenigde Leger tegen den opstand in België en bij die gelegenheid zich onderscheiden.'* Hij overleed als gep. lt. kolonel in 1884 te Maastricht, nalatende twee zoons in Nederlands-Indië, een militair en een priester.

Jean Charles Idesbald le Cocq d'Armandville (1847-1886) werd in 1868 officier en ging in 1876 als eerste luitenant der Infanterie naar Nederlands-Indië, waar hij van 1876-1879 betrokken was bij de krijgsverrichtingen tegen Atjeh. Deze kwamen voort uit de Nederlandse verantwoordelijkheid, na het tractaat met Engeland, om ook op Noord-Sumatra en langs de kusten orde en veiligheid te waarborgen. Luitenant Le Cocq onderscheidde zich in de acties aan de Noordkust van Sumatra van 4-7 juni 1878 bij de onderwerping van het landschap Gedong. De mutatie uit het decoratiebesluit van 13 juni 1879 luidde: *'heeft bij de verschillende gevechten, waarbij zijn compagnie zulk een werkzaam deel nam, veel moed, beleid en vastberadenheid aan den dag gelegd en is waar het noodig was steeds zijn manschappen (voorgegaan tegen de?) vijandelijke verdediging.'* De woorden tussen haakjes zijn in de besluittekst vrijwel onleesbaar. Enkele jaren later overleed hij in een hospitaal in Atjeh, eveneens twee zoons nalatende, waarvan de jongste tenslotte burgemeester van Palembang was en de oudste wederom officier werd.
Jean Henri Idesbald le Cocq d'Armandville (1873-1942) ging in 1894 als tweede luitenant der infanterie naar Nederlands-Indië,

werd in maart 1897 eerste luitenant en ging in juni 1899 over naar het wapen der Marechaussee. Bij de krijgsverrichtingen van 1897-1899 in Atjeh onderscheidde hij zich vooral in het tijdvak 1 juni-25 oktober 1898. Over de aanval van de benden van Teungkoe Tapa op 30 juni vermeldt de mutatie van 28 september 1899: *'moedig en beleidvol gedrag bij het verdrijven van de talrijke vijanden van de pasar en uit het waletablissement in Edi (Idi), waarbij deze een twintigtal doden en gewonden moesten achterlaten, terwijl de sectie waarmede hij den vijand verdreef geen verliezen had.'* Hierna kwam dus na twaalf jaar wederom een Militaire Willemsorde terug in de familie Le Cocq. Na tevens eind augustus 1926 benoemd te zijn tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw werd J.H.I. le Cocq d'Armandville gepensioneerd als generaal-majoor en overleed in 1942 te Brussel, waar hij ook nog was onderscheiden met de Belgische Kroonorde en het Legioen van Eer. Hij had twee in Nederlands-Indië werkzame zoons, een assistentresident en een arts, terwijl zijn dochter trouwde met een officier van gezondheid. Naast dit drietal ridders M.W.O. mag niet onvermeld blijven, dat ook andere familieleden hun leven waagden. De oudste zoon van de eerstvermelde ridder M.W.O. was C.J.F. le Cocq d'Armandville (1846-1896), pater S.J., missionaris in de Molukken en Nieuw-Guinea; hij verdronk bij de reddingspoging van een kind voor de kust van Nieuw-Guinea. Een kleinzoon van de laatstvermelde ridder M.W.O. (zoon van de zojuist vermelde arts) L.I.P.G. le Cocq d'Armandville (1931-1952) zette de militaire traditie van zijn voorvaderen voort, doch kwam om het leven als korporaal-vlieger door een vliegongeval bij het vliegveld Writtenhouse, Chandler, Arizona U.S.A.
Met recht kan van genoemde leden van dit geslacht worden gezegd: Bene meriti de patria.

SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS

De landelijke tentoonstellingen/ruilbeurzen voor militariaverzamelaars voor 1985 worden gehouden op 10 maart, rond de 5e mei, 14 juli, 8 september en 10 november, van 11.30 tot ± 16.30 in de raadhuiskelder te Bussum, Brinklaan 35. De zaal gaat voor exposanten en tafelhuurders open om 11.00 uur, voor bezoekers pas om 11.30 uur. Toegang *f* 2,50 per persoon, kinderen tot 10 jaar en onder geleide gratis. Tafels te huur à *f* 10,- per stuk, maximaal drie tafels per persoon.
De bodega (zijzaal) is beschikbaar als vrije ruilruimte, enige uitstalruimte is daar mogelijk. Parkeerruimte in voldoende mate aanwezig, bar voor hapjes en drankjes de gehele dag geopend. Alle leden van 'Mars et Historia' en hun introducé(e)s zijn van harte welkom.

Voor aanmelding expositie en tafelreserveringen gaarne telefonisch contact opnemen met P.A. Vermeulen, telefoon: 02152-64469, uitsluitend in de avonduren.

BESTUURSMEDEDELINGEN

Notulen van de 18e Algemene ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie, gehouden te Soesterberg op 13 oktober 1984

Volgens de presentielijst waren 65 leden aanwezig.

Opening
1. Te 14.00 uur opent de voorzitter de vergadering en begroet de aanwezigen met een hartelijk woord van welkom. Vervolgens houdt hij een ogenblik stilte voor degenen die ons door de dood ontvielen. Daarna spreekt de voorzitter zijn jaarrede uit (zie Mars et Historia 6/84 pagina 207 t/m 209). Na de jaarrede leest de secretaris het telegram voor dat op de ochtend van de vergadering werd verzonden aan de beschermheer van de vereniging Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden. De tekst is als volgt:
'Bestuur en leden van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie in jaarvergadering bijeen betuigen Uwe Koninklijke Hoogheid hun oprechte gevoelens van aanhankelijkheid en trouw.'
Het antwoordtelegram wordt eveneens voorgelezen en luidt als volgt: *'Mijn hartelijke dank voor Uw vriendelijk telegram stop met belangstelling volg ik de activiteiten van Uw vereniging stop ik wens U een prettige jaarvergadering en veel succes toe. Bernhard.'* Hierop volgt een enthousiast applaus van de aanwezigen. Tenslotte verkrijgt de voorzitter de instemming van de vergadering om de Algemene ledenvergadering in 1985 wederom te houden in het najaar en in het centrum des lands.

Notulen van de 17e Algemene ledenvergadering
2. Deze worden goedgekeurd als gepubliceerd in *'Mars et Historia'* jaargang 17 nr. 6 pagina 182 t/m 184 en gearresteerd onder dankzegging aan de secretaris.

Stichting Diekerhoff-fonds
3. Volgens de penningmeester heeft de veiling ten behoeve van het fonds een bedrag van *f* 1850,- opgeleverd. Vervolgens geeft de penningmeester een overzicht van de stand van zaken. Er zijn tot nu toe geen kosten in rekening gebracht bij de oprichting van de stichting dank zij de belangeloze medewerking van diverse personen. Het overleg met de inspecteur van belastingen is nog niet afgesloten. Overigens dient gezocht te worden naar geschikte projecten die door het fonds kunnen worden gesteund. De penningmeester stelt dat er voldoende geldmiddelen te vinden zijn bij diverse stichtingen in den lande.

Financiëel overzicht
4. De penningmeester geeft aan, dat de contributie terugloopt. Ook de extra-bijdragen verminderen. Voor ledenwerf-acties werden door hem *f* 1000,- gereserveerd o.a. bestemd voor nieuwe folders, drie-luik en extra-nummers voor adspirant-leden.

Verslag kascommissie 1983-1984
5. De kascommissie heeft het door de penningmeester gevoerde beheer en beleid gecontroleerd. Geconstateerd is dat dit op uitstekende wijze is geschied en er wordt voorgesteld de penningmeester te dechargeren. De vergadering stemt in door middel van een luid applaus. De voorzitter betuigt zijn dank aan de kascommissie voor het door haar gedane werk en de penningmeester voor de zorgvuldige uitvoering van zijn functie.

Benoeming kascommissie 1984-1985
6. Met algemene stemmen worden in de kascommissie gekozen de heren Bartels, Fabri en Van Hoof.

Jaarverslag van de secretaris
7. Het jaarverslag wordt goedgekeurd als gepubliceerd in *'Mars et Historia'* 18e jaargang nr. 4 pagina's 120 en 121.

Jaarverslag 'Mars et Historia'
8. De voorzitter memoreert de werkzaamheden van de heer Van Lier voor Mars et Historia. Zijn rubriek Militariade is een wezenlijk bestanddeel geworden van het verenigingsorgaan. Grote waardering ook voor de leden van de redactie - de heren Van den Berg en Van Popta, die kans zien om iedere twee maanden een voortreffelijk visitekaartje van de vereniging af te leveren. Desgevraagd geven de leden van de redactie te kennen, dat nog meer kopij zeer welkom is.

Bestuursmutaties
9. De aftredende heer Mulder wordt met algemene stemmen herkozen.

Rondvraag

10. De voorzitter geeft het woord aan de heer *Loeber* als eerste spreker. Deze introduceert het boekwerk dat zal verschijnen ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het 32 USAF squadron in Nederland. Hij spreekt ook zijn dank uit voor de hulp die de heer Van den Berg heeft verleend.
De heer *Meyer* memoreert de medaille van verdienste die hij in Denemarken voor zijn werk heeft ontvangen. Hij biedt de voorzitter een boek aan. Deze accepteert met dank deze aanwinst voor de verenigingsbibliotheek.
De heer *Zijderveld* biedt aan een wervingsfilm (video-clip) te maken voor de vereniging. De voorzitter is hier geheel mee accoord. Hij vraag een schriftelijk voorstel om dit als *'werkpapier'* te kunnen gebruiken. Het voorstel kan een goede nieuwe weg vormen naar een uitgebreide werving voor de vereniging.
Mevrouw *Dumon* vraagt wat de vereniging moet doen met deze wervingsfilm. De heer Zijderveld antwoordt dat de film ter beschikking kan worden gesteld aan belangstellenden.
De heer *Smits jr.* geeft een overzicht van de acties rond het legermuseum. Het museum is per 15 oktober geplaatst in Delft (tel.: 015 /146041). Nadere gegevens zullen in de toekomst volgen; openstelling kan pas na 1½ jaar worden verwacht.
Desgevraagd verklaart de heer *Van Lier* samenwerking met de TTR (Tinnen Tafel Ronde) zeer toe te juichen. In het verleden werden uitvoerige voorstellen hieromtrent ter tafel gebracht doch van enige uitwerking is tot nu toe weinig te zien.

Sluiting

11. Alvorens tot sluiting over te gaan draagt de heer Heshusius het voorzitterschap over aan de heer Muller. Hij dankt de leden van de vereniging en het bestuur voor het vertrouwen dat hem werd geschonken. De heer Muller dankt de heer Heshusius voor het vele werk dat hij op bijzonder deskundige wijze heeft verricht; hij dankt de vergadering voor het in hem gestelde vertrouwen en hoopt dat hij ieders medewerking zal verkrijgen in de toekomst. Tenslotte sluit de heer Heshusius te 15.25 uur de vergadering.

M.C.

FILMDAG 'MARS et HISTORIA'
SOESTERBERG 30 maart a.s.

Zoals reeds aangekondigd in het vorige numme van *'Mars et Historia'* zal de jaarlijkse filmdag ditmaal plaatsvinden op 30 maart a.s. in het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg. Het tijdstip van aanvang is 10.30 uur.
Op het programma staan:

- Welkomstwoord door de directeur van het Militaire Luchtvaart Museum, de luitenant-kolonel J.A. Boon:
- De film *'Kijken Luisteren Doorgeven'*, de werkwijze van het Korps Luchtwacht Dienst (toelichting door de heer J. van den Berg):
- De film *"t Sal waerachtig wel gaen'*, handelende over de Koninklijke Marine in Nederlands-Indië in de jaren 1938-1939 (toelichting door drs. J.C.P.M. van Hoof).

Bijzonder verheugd is het bestuur met de toestemming van de directeur van het Militair Luchtvaart Museum om de deelnemers na afloop van de filmvoorstelling gelegenheid te geven een rondgang te maken door het museum. Daarbij wordt warm in uw aandacht aanbevolen de tijdens de winterperiode gereedgekomen ML-KNIL galerij.
Het Militaire Luchtvaart Museum is gevestigd op het Kamp van Zeist, dat gelegen is aan het einde van de Kampweg te Soesterberg (zie bijgaande plattegrond). Het museum is met openbaar vervoer te bereiken met de volgende busdiensten van Centraal Nederland:

Lijn 77: Baarn-Utrecht via Huis ter Heide, De Bilt, Halte Soesterberg, Kampweg.
Lijn 52: Amersfoort-Utrecht via Laan van Vollenhoven, Zeist, Halte 't Zwaantje, Soesterberg.
Lijn 55 en 56 om en om:
Lijn 55: Amersfoort via busstation Zeist naar Driebergen.
Lijn 56: Amersfoort via busstation Zeist naar Doorn en Wijk bij Duurstede. Halte 't Zwaantje, Soesterberg.

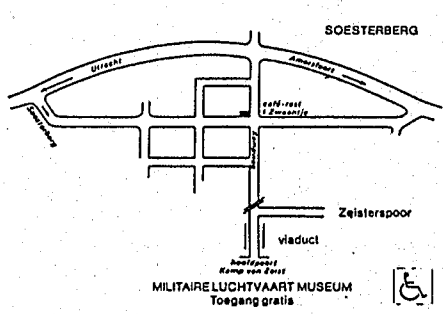

LEDENADMINISTRATIE

Zoals U in het laatste nummer van 1984 hebt kunnen vernemen is de ledenadministratie losgekoppeld van het secretariaat en onder gebracht in een zelfstandige ledenadministratie. Doordat een aantal mutaties over het jaar 1984 niet werden gemeld aan de redactie van ons verenigingsorgaan is de huidige ledenlijst derhalve niet meer 'up-to-date'. Dientengevolge zal in de loop van 1985 een geheel bijgewerkte ledenlijst worden samengesteld die na aankondiging in ons orgaan voor de leden (tegen kostprijs) verkrijgbaar zal zijn.

Het bestuur

13e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1981

Nieuwe leden:

Bakker, M.M.	Prins Bernhardstraat 7	1911 BN UITGEEST	2-10-12
Dahler, H.P.	Beukenlaan 19	9902 PA APPINGEDAM	3-11-20
Doren, C. van	Plantenoord 294	2544 KV DEN HAAG	Mil. Hist.
Genderen, W. van	Horndijk 67	4141 MB LEERDAM	KMar. bijz. 10-11-12
Helders Marine Museum	Hoofdgracht	1780 CA DEN HELDER	Mar. t. alg.
Kamps, P.J.M.	Randenbroekerweg 137b	3816 BH Amersfoort	1 t/m 20
Kippers, P.	Koudhoornlaan 1	7339 BP UGCHELEN	algemeen
Linssen, E.N.	Oranjewoudstraat 34	2552 RL DEN HAAG	algemeen
Mezger, W.F.	Haverweerd 8	3762 BH SOEST	1-3-4-5
Oeveren, F.J. van	Snoekenveen 727	3205 CH SPIJKENISSE	3-4
Poppema, Mr. S.H.	Sweelincklaan 3	2264 VT LEIDSCHENDAM	8-Vest.w.
Staal, P.P.	Boslaan 56	2224 HJ KATWIJK	15-MLD
Sticht.Mus.Verb.dienst	Postbus 9012	6710 HC EDE	algemeen
Sneep, J.	John F. Kennedyln 28	3931 XK WOUDENBERG	algemeen
Uijterschout, I.L.	Eikendonck 15	5261 BN VUGHT	vest. oorlog 1-10
Wakker, J.F.	Maassluisstraat 87	1062 GB AMSTERDAM	K. Marech.
Weering, J.J. van	Irislaan 249	2343 CL OEGSTGEEST	
Nix, Ir. M.J.	Rietbergstraat 109	7201 GD ZUTPHEN	4-5-16
Petrejus, T.L.	Papendrechtstraat 16	3068 WN ROTTERDAM	11-14 Br. Airb.

Adreswijzigingen:

Besselink, J.D.	Hogestede 71	4701 JR ROOSENDAAL
Boo, W. de	Horlo 57	3891 BK ZEEWOLDE
Castendijk, R.J.	H.A. Lorentzweg 37	1402 CB BUSSUM
Jansen, M.E.	Beekstraat 26	6001 GJ WEERT
Lemstra, W.A.E.J.	Albank Alsoudi Alhollandi P.O. Box 67, Jeddah 21411 Saudi Arabia	
Polderman, A.D.	Joh. Poststraat 145	3333 BJ ZWIJNDRECHT
Rozendaal, J.A.C.	Oude Larenseweg 3	7214 PA EPE
Smits, F.A.Th.	Wilgendreef 289	2272 ET VOORBURG
Tessers, H.E.	p/a Poptahof Zuid 511	2624 SG DELFT
Teunisse, A.	Montaubanstraat 269	3701 HN ZEIST

Correctie:

Streekarchivaris van de Liemers en Doesburg wordt:
Oud-archief gemeente Doesburg, Postbus 100 6980 AC DOESBURG

VIERING VAN HET 4e LUSTRUM VAN DE VERENIGING IN 1986

OPROEP

In verband met de voorbereidingen voor de viering van het 4e lustrum van de vereniging in 1986 wil het bestuur graag weten wie van onze leden in het bezit is van werk van de schilder J. Hoynck van Papendrecht. Uw opgave, welke U tot niets zal verplichten en strikt vertrouwelijk zal worden behandeld, gaarne richten aan de voorzitter:

H. Muller, Willem III laan 14, 4835 LB BREDA.

Reacties van leden

In de rubriek *'Militaire Gedenktekens'* van ons blad Mars et Historia geeft Luitenant Kolonel J. Albarda ons een interessante beschrijving van de militaire monumenten in Nederland. Het lijkt daarom hier de beste plaats er op te wijzen, dat een weliswaar bescheiden, doch historisch verantwoord gedenkteken voor Maarten Harpertsz Tromp in droeve staat van verwaarlozing verkeert! Zo een 100 jaar geleden werd in de topgevel van het herenhuis Trompstraat 308 een beeld van deze vlootvoogd aangebracht. In naburige straten van de Haagse zeeliedenbuurt vindt men een soortgelijk beeld van Prins Hendrik in de Prins Hendrikstraat; in de Van Speijkstraat is een topgevel met een groot gedenkteken van Van Speijk. Alleen het beeld van Tromp mist zijn hoofd! En dat terwijl de admiraal zodanig geplaatst is op het kruispunt van de Trompstraat en de Bazarstraat, dat hij van zijn hoge positie de Bazarstraat en het nostalgische Anna Paulownaplein geheel overschouwen kan, ik bedoel 'kon', toen hij nog een hoofd had!
Welke organisatie bezorgt Tromp een nieuw hoofd?

Haganus

VERGEET U DE CONTRIBUTIE OVER 1985 NIET?

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A 3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

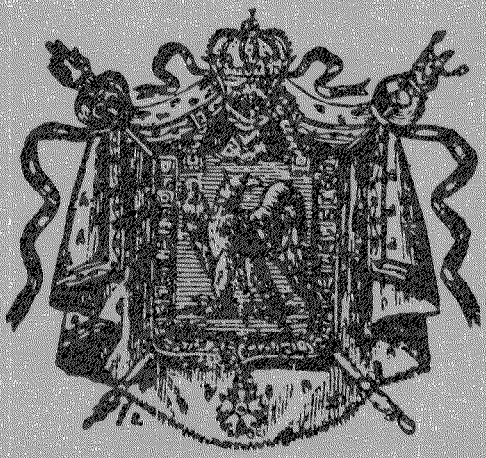

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN
Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

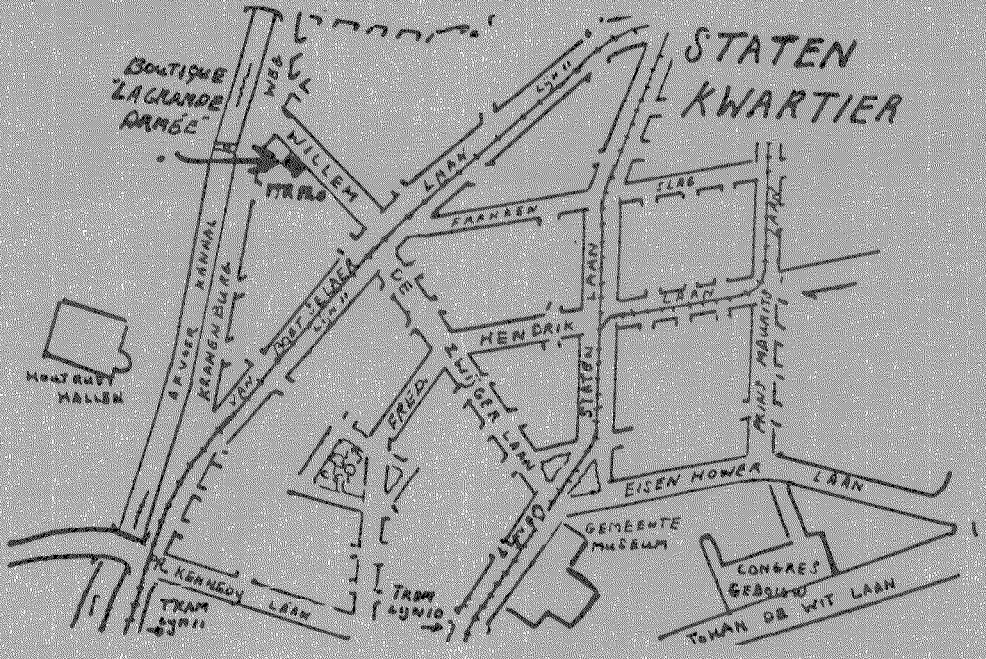

Uitgebreide catalogus en twee halfjaarlijkse aanvullingen verkrijgbaar, door storting van *f* 9,75 onder vermelding 'Catalogus' op giro 3263514 van Boutique La Grande Armée, Willem de Zwijgerlaan 120, Den Haag.